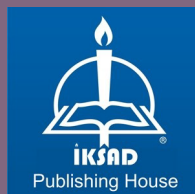

Disiplinler Arası Perspektifler ve Güncel Konular

EDİTÖR
Doç. Dr. Emrah ARĞIN

SOSYAL BİLİMLER- Disiplinlerarası Perspektifler ve Güncel Konular 4

EDİTÖR

Doç. Dr. Emrah ARĞIN

YAZARLAR

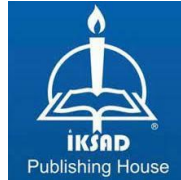
Prof. Dr. Arman T. TEVFIK

Prof. Dr. Zekai ÖZDEMİR

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KAHVECİ

Yrd. Doç. Dr. Şule DÜZDEMİR

Dr. Ayşegül GÜLLER

Copyright © 2025 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or
transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical
methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of
brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses
permitted by copyright law. Institution of Economic Development and Social
Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TÜRKİYE TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications – 2025©

ISBN: 978-625-378-563-5

Cover Design: İbrahim KAYA

December / 2025

Ankara / Türkiye

Size: 16x24cm

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....1

CHAPTER 1

RISK SIMULATION IN INVESTMENT DECISIONS

Prof. Dr. Arman T. TEVFIK

Prof. Dr. Zekai ÖZDEMİR

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KAHVECİ.....3

CHAPTER 2

CONCEPTUALIZING RESISTANCE: METAPHORIC STRUCTURES IN HERMAN MELVILLE’S “BARTLEBY, THE SCRIVENER”

Yrd. Doç. Dr. Şule DÜZDEMİR.....23

CHAPTER 3

A COMPARISON OF DOLLAR VALUE AVERAGING VS. DOLLAR COST AVERAGING WITH A SIMULATION STUDY

Prof. Dr. Arman T. TEVFIK

Assist. Prof. Dr. Mehmet KAHVECİ.....35

BÖLÜM 4

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE’DE MALİ PLANLAMANIN EVRİMİ: UYUM MU, SAPMA MI?

Dr. Ayşegül GÜLLER.....51

ÖNSÖZ

Bu kitap, disiplinler arası bir yaklaşımla, hem akademik hem de profesyonel hayatta karşılaşılan karmaşık toplumsal, ekonomik ve kültürel olguları anlamak ve analiz etmek için güçlü kuramsal ve metodolojik araçlar sunmayı amaçlamaktadır. Çalışma, farklı disiplinlerden beslenen bölümleriyle, belirsizlik, karar alma süreçleri, kurumsal yapıların işleyişi ve birey-toplum ilişkileri gibi ortak kavramsal eksenler etrafında bütünleşmektedir.

Kitabın ilk bölümlerinden biri, yatırım kararlarında risk ve belirsizlik olgusunu merkeze alarak, finansal dünyada karar vericilerin karşılaştığı olasılıksal yapıları nicel yöntemlerle ele almaktadır. Monte Carlo simülasyonları gibi çağdaş tekniklerin erişilebilir araçlar üzerinden uygulanışını gösteren bu bölüm, teorik bilginin pratik karar süreçlerine nasıl dönüştürülebileceğini somut örneklerle ortaya koymaktadır.

Bir diğer bölüm, edebiyat ile bilişsel ve toplumsal analiz arasındaki ilişkiye odaklanarak, Herman Melville'in Bartleby, Yazman adlı eserini Kavramsal Metafor Teorisi çerçevesinde incelemektedir. Bu analiz, dilin yalnızca bir anlatım aracı değil, aynı zamanda düşünce biçimlerini ve toplumsal itaat mekanizmalarını şekillendiren bir yapı olduğunu göstermekte; Bartleby'nin "Yapmamayı tercih ederim" ifadesini modern bürokratik sistemler karşısında bireyin varoluşsal duruşunun güçlü bir metaforu olarak ele almaktadır.

Kitapta yer alan "Avrupa Birliği ve Türkiye'de Mali Planlamanın Evrimi: Uyum mu, Sapma mı?" başlıklı bölüm ise, kamu maliyesi ve mali planlama alanına tarihsel ve karşılaştırmalı bir perspektif kazandırmaktadır. Bu bölümde, Avrupa Birliği'nde mali planlamanın Maastricht Antlaşması'ndan günümüze uzanan kurumsal dönüşümü ile Türkiye'nin planlı kalkınma döneminden başlayarak 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu sonrasına uzanan deneyimi karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Çalışma, Türkiye'nin AB mali yönetim normlarıyla olan ilişkisini yalnızca "uyum" kavramı üzerinden değil, aynı zamanda kurumsal, yapısal ve siyasal bağlamda ortaya çıkan "sapmalar" üzerinden de değerlendirmektedir. Böylece mali planlamanın teknik bir bütçe sürecinden ibaret olmadığı; demokratik denetim, kurumsal kapasite ve siyasal tercihlerle şekillenen çok boyutlu bir alan olduğu ortaya konulmaktadır.

Kitabın ilerleyen bölümlerinde ise, bireysel finans ve portföy yönetimi bağlamında Dolar Maliyet Ortalaması (DCA) ve Dolar Değer Ortalaması (DVA) stratejileri simülasyon temelli bir analizle karşılaştırılmaktadır. Bu bölüm, yatırım dünyasında yaygın kabulleri veriye dayalı bulgular ışığında sorgulamakta ve risk–getiri dengesi çerçevesinde daha bilinçli finansal kararların nasıl alınabileceğine dair analitik bir zemin sunmaktadır.

Farklı disiplinlerden beslenen tüm bu bölümler, ortak bir noktada kesişmektedir: belirsizliği anlama, modelleme ve yönetme çabası. İster finansal piyasalardaki dalgalanmalar, ister kamu maliyesindeki kurumsal dönüşümler, isterse edebi bir metindeki anlam katmanları söz konusu olsun; kitabın bütününde sistematik analiz, eleştirel düşünce ve kanıta dayalı değerlendirme yaklaşımı ön plandadır.

Bu eserin hazırlanma sürecinde, her bir bölümün hem akademik derinliğe sahip olması hem de okuyucu açısından anlaşılır ve uygulanabilir bir çerçeve sunması hedeflenmiştir. Kitabın; işletme, iktisat ve kamu yönetimi alanlarında çalışan akademisyenler ve öğrenciler kadar, edebiyat ve sosyal teoriye ilgi duyan okuyucular için de ufuk açıcı bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

Son olarak, bu çalışmanın ortaya çıkmasına katkı sunan tüm yazarlara, yararlanılan kuramsal ve ampirik literatüre ve eseri okuyarak bu entelektüel yolculuğa eşlik eden tüm okuyuculara içten teşekkürlerimizi sunarız. Bu kitabın, eleştirel düşünmeyi teşvik eden, disiplinler arası diyalogu güçlendiren ve yeni araştırmalara ilham veren bir başvuru kaynağı olması dileğiyle.

EDITOR

CHAPTER 1

RISK SIMULATION IN INVESTMENT DECISIONS

Prof. Dr. Arman T. TEVFIK¹, Prof. Dr. Zekai ÖZDEMİR².
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KAHVECİ³

DOI: <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.18115997>

¹ Haliç University, Faculty of Busines, Istanbul, Türkiye, armantevfik@halic.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3941 0528

² Haliç University, Faculty of Busines, Istanbul, Türkiye, zekaiozdemir@halic.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5096-4711

³ Haliç University, Faculty of Busines, Istanbul, Türkiye, mehmetkahveci@halic.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1924-9095

1. INTRODUCTION

The sensitivity analysis shows the possible effects of key factors (variables) on valuation criteria such as NPV, IRR, and provides the following information: if the amount of product produced and sold falls by x%, NPV decreases by y%. While this information is useful, it is not sufficient for decision making. The decision maker will want to know the probability of such an outcome occurring. This information is found by probabilistic profiling of a valuation measure, such as net present value. Risk simulation⁴ is conducted to create this risk profile.

The process followed in the risk simulation is as follows⁵:

- developing the model
- determining the independent variables as probability distributions and entering them into the computer
- entering dependent variable into the computer
- entering the equations into the computer and
- finally, obtaining and interpreting the results

The process listed above and the example we developed in the Excel environment is explained below.

2. DEVELOPMENT OF THE MODEL

First the main inputs and outputs related to the problem are listed. In addition, the logic of the model is roughly planned. This plan should be considered in terms of inputs, their order, and outputs. At this stage, flowcharts and decision trees can be used to organize thoughts.

After the problem is defined, thoughts should be made to be processed into a computer. In other words, the problem must be transformed into variables and equations. At this stage, the following actions are performed:

- Input variables that are required to be included in the model are defined.

⁴ This chapter was benefited from the following books: Arman T. Tevfik, *Risk Analizine Giriş*, Alfa Basım Yayın Dağıtım, 1997. Arman Tevfik, *Yatırım Projeleri, Literatür*, 2012.

⁵ Tevfik, *Risk Analizine Giriş*, pp. 41-54, 1997.

- It should be determined whether each of these input variables is random-non-random, dependent-independent.
- By bringing the variables together, the relations (equations) that will produce the model results are determined.

3. ENTERING INDEPENDENT VARIABLES

There may be a range of distributions in accordance with the nature of the uncertainty. Here are the things to do in choosing the type of distribution for a particular variable:

- The minimum and maximum values (range of the distribution) that the uncertain variable can take should be determined.
- Between these minimum and maximum values, the possible values that the variable can take should be quantified.
- It should be decided which of these possible values will be more likely to occur according to their values.

There are two approaches to obtaining subjective probability distributions: *portrait approach* and *building block approach*⁶.

In portrait approach, standard probability distributions such as normal and triangle are drawn by the statistician based on the information given by the expert. This process is continued until the distribution that best represents the expert's judgment is obtained.

In block building approach, the probability distribution is again defined by the expert. The expert transforms his judgment into a probability distribution with the method described below:

- She selects a range that includes possible values.
- She divides this interval into more intervals that he believes have different probabilities.
- She assigns probabilities to these intervals until $\sum p_i = 1$.
- If it believed that the probabilities in these intervals are different, the intervals are divided into sub-intervals.

⁶ Louis Y. Poulliquen, *Risk Analysis in Project Appraisal*, World Bank Staff Occasional Papers, No.11, the John Hopkins University Press; Baltimore, 1983, p. 15; Arman T. Tevfik, *ibid*, pp. 25-34.

- She continues this process until she reaches a distribution that best represents her judgment.

This process often leads the expert to a continuous distribution (*step rectangular = histogram*) or discrete distribution. The advantages of this distribution are:

- The expert has complete freedom to express his judgment.
- This method also conforms to the principle of using all available knowledge.

Again, by smoothing the histogram obtained by this method, standard distributions such as normal and triangle can be obtained.

Commonly used histograms, rectangular, triangular, normal, discrete distributions and time dimension and point estimates are discussed below.

Histogram and Rectangular (Uniform) Distributions

The histogram distribution used in many applications is a continuous distribution. Its use requires the definition of the following input parameters:

- minimum and maximum (of the distribution range)
- number of classes (bars)
- probabilities (height) of each class

Many classes can be used to describe complex distributions. A simple yet powerful *rectangular distribution can be created by* creating a single-class histogram. When one has very limited information about a variable; the variable, can be explained by a rectangular distribution that can only take minimum and maximum values. The easiest distribution that can be used to explain complex distributions is the histogram distribution.

Triangular Distribution

This distribution is triangular in shape and has three vertices. To describe the triangular distribution, which is a continuous distribution, the vertices are defined by three input parameters: minimum, maximum, and most likely (between minimum and maximum).

This distribution can be high, flat, symmetrical or asymmetrical. Since only three input values are required, no detailed information is needed to define the triangular distribution.

Normal Distribution

It is a symmetrical bell-shaped continuous probability curve. Two parameters are required to define a normal distribution: the arithmetic mean and standard deviation.

The standard deviation determines the width and range of the distribution. Many processes related to business can be represented with this distribution. It is quite easy to use it as two parameters are required.

Discrete Distribution

This distribution should be used if several discrete values will occur in a given range. For example, if one of the four values is realized, the distribution can be defined as a discrete distribution with four outcomes. Suppose these values are 3, 5, 7 and 9. Although the range of this distribution lies between 3 and 9, intermediate values such as 3.7 and 4.5 will not emerge in this distribution. A discrete distribution is defined by the following parameters:

- number of results (discrete values)
- names of possible outcomes
- The value of each result
- The probability of each outcome.

This distribution can be used to describe uncertain variables that can take discrete and discontinuous values. In addition, this distribution is very convenient for an uncertain event represented by a decision tree. For example, we can define a discrete distribution with two outcomes as follows: Company X will pay its debts or Company X will not be able to pay its debts, we assign values such as 1 or 0 to two possible outcomes, respectively, and assign probabilities to these values.

Time Dimension and Point Estimates

Almost all risk analysis models require a longer time period than a single time period. This means that the variables take different values in each time period from the previous period.

In risk analysis, a sample is selected from the distribution for each trial. The selected sample is converted to new values in future periods, taking into account the determined time trend. For example, if £400 was selected for the variable named *sales price* during a trial (*run*) and it was determined that the

sales price would increase by ₺200 every year; the selling price on the first try in a four-period model will be:

Table 1: Results of a Trial

Trial	
Period	Value
1	400 (sample value)
2	600
3	800
4	1,000

In other trials, the selling price will increase in value depending on the value of the sample. The main reasons for incorporating the time dimension into the variables are to reduce the programming load and to use computer memory more economically. Another way is to define the sales price variable separately for each period.

As for point estimates, the independent variable that takes exact or constant values for each time period is called the *point estimate*. This variable takes the same value in every period. Of course, this variable can take different values in each period if the time dimension is added.

4. INPUTING DEPENDENT VARIABLES INTO THE COMPUTER

In the first risk analysis applications, little attention was given to the existence of the mutual (dependency) relationship between the variables that determine the cash flows of the project. This phenomenon can be explained by their desire to facilitate the model development process and solve the model quickly and effectively. It was also believed to be difficult to identify and measure relationships between variables.

However, the factors (variables) that affect net present value (or any other measure) may not be independent. In practice, there is a reciprocal relationship (correlation) between the probabilities of different variables. For example, the quantity of the goods sold may be in a reciprocal relationship with the price of the good.

In such a dependency, the variables that are in a relationship with each other should be considered together. For this purpose, joint probability distributions of interrelated variables should be developed. This puts huge strains on the estimation problem.

The selection decision regarding the level of detail (*disaggregation*) *should always be considered*. The nature of this choice can be explained as follows: For example, the cost of production in an investment project can be handled at different levels of detail. The problem is in what detail the probability distribution is defined. For example, is it a single probability distribution called cost of production? Three different probability distributions under the names of materials, various manufacturing overheads, wages and salaries? Or should we go further and define variables at a lower level?

The detail is useful. Because it makes the judgments easier to explain. However, this detail requires us to clearly reveal the interrelationship between the variables. This is often a difficult task. Limitation of detail means that we treat interrelationships (dependency) implicitly. If we choose to define the *production cost probability distribution*, we do not need to explicitly consider the dependence between raw materials and energy. The distribution we have described will treat this relationship implicitly.

As a result, the level of detail must be based on a trade-off between the predominance of express judgment and the complexity of detailed analysis. Little detail is best, as the effect of dependency is more important than the shape of any distribution⁷.

The following forms of dependency may exist in a risk simulation⁸:

- no dependency, the project variables are mutually independent
- total dependency
- partial dependency

The assumption of no dependency results in independent sampling of the uncertain variables in the analysis. This assumption is preferred because even

⁷Louis Y. Pouliquen, *Risk Analysis in Project Appraisal*, World Bank Staff Occasional Papers, No. 11, The John Hopkins University Press, Baltimore, 1983, p.52.

⁸The dependency between the variables is found by calculating the correlation coefficient between the two variables. For statistical discussions on dependency calculation, see: James A. Murtha *Decisions Involving Uncertainty: An @Risk Tutorial for the Petroleum Industry*, Houston TX, 1993, pp. 82-94.

data on independent probability distributions without considering conditional probabilities are difficult to obtain from experienced people. Another reason for its adoption is that it simplifies the model building process. Finally, it is argued that the interrelationships between the variables are handled in a closed manner.

However, if there is a real dependency, as stated before, the standard deviation of this distribution can take a high value, although there is no change in the expected value of the net present value. Since the purpose of risk analysis is to reveal the variability of any criterion variable and this variability is measured by standard deviation, such an estimation of the standard deviation will invalidate the risk simulation.

The assumption of total dependency is a special issue and only applies in extremely limited circumstances. Total dependency can be defined in different ways. For example, there may be a perfect positive or negative correlation between two variables like x and y . This assumption means that the marginal distributions of x and y have identical mathematical forms. In this case, when a sample is selected from the x distribution, a point will be determined. Then the same point value will be selected from the y distribution. However, this assumption is not especially useful. In other words, both distributions can have different mathematical forms.

However, in practice, there is a partial correlation between the variables. A method has been developed in this regard⁹. First a marginal distribution for the independent variable, and then a set of conditional probability distributions for the dependent variable based on this distribution. A set of conditional probability distributions will depend on the value or specified range of the independent variable. The sampling done here is called *conditional sampling*. More precisely, a sample is selected for the independent variable in each simulation experiment, and this value determines which set of conditional probability distributions (in a multi-period model) will be selected for further sampling.

⁹David B. Hertz, "Risk Analysis in Capital Investment", HBR Classic, *Harvard Business Review*, September-October 1979, p. 169-181. For a practical discussion of the subject, see: David B. Hertz, Thomas Howard. *Practical Risk Analysis: An Approach Through Case Histories*, John Wiley and Sons, New York, 1984.

Unfortunately, this method has not been well received due to its difficulty in implementation. Instead of the method, another method called *discriminant sampling* has been proposed. Suppose we have two variables named x and y , and x can take values between 0 and 100 and y can take values between 20 and 80. The decision maker may state that if x is less than 60, y may also be lower than 40, but if x is higher than 60, y may be in the range of 40-80. In this case, an x value is obtained by sampling from the marginal distribution of x . If this value is less than 60, a y value in the range of 20-40 is obtained from the y distribution. Similarly, if the sample value of x is between 60 and 100, the selected value for y will be a value between 40 and 80.

Now, let us concretize our discussions above and explain it with a simple example. Suppose the sales quantity is dependent on the selling price. While the sales price is ₺15, the sales amount is 150-200 units; If the selling price is ₺18, let us assume that the sales amount can be between 120-170 units. Here is a step-by-step description of how to find the sales quantity for each trial:

- *Stage 1.* A value is selected from *sales price probability distribution*.
- *Stage 2.* The highest and lowest range is determined for the sales quantity: The sales quantity range is determined using the value selected for the sales price. This range is a range with the highest-lowest values corresponding to the selected sell price.
- *Stage 3.* Probabilities are assigned to the selected highest-lowest range. This probability distribution represents the sales quantity.
- *Stage 4.* Selection is made from the probability distribution. The value taken from the probability distribution represents the sales quantity and this value is transferred to the relevant equations where the sales quantity is found.

Another way to solve the problem regarding the relationship between two risky variables may be to use the correlation coefficient. The following *linear regression equation* can be used for this purpose:

$$Y = a + bX + e$$

where:

Y = dependent variable

X = independent variable

a (intercept) = The minimum value of Y if the relationship is positive, the maximum value of Y if the relationship is negative

b (slope) = (Maximum Y value – Minimum Y value)/ (Maximum X value – Minimum X value),

e (error): normally distributed error terms.

As may be recalled from previous discussions, the relevant formulas are as follows:

$$r = \frac{Cov(X, Y)}{s_X s_Y}$$

$$\beta = \frac{Cov(X, Y)}{s_X^2}$$

$$\beta = r \times s_Y / s_X$$

The purpose of correlation analysis is to control the values of the independent variable by using consistent independent variable values. For example, let us take two dependent variables, such as *sales price* and *sales quantity*. Let us assume that there is a negative relationship between two variables and this relationship is represented by a correlation coefficient of -0.8 . From this correlation coefficient, the beta coefficient can be calculated by using the standard deviations of the two variables. However, the subject can be explained more simply as follows: Let us assume that we modeled that the sales price, which is the independent variable, will be £8 –£16, and the sales quantity, which is the dependent variable, will be in the range of 130–70 (thousand) units. In this case, the intersection (constant term) and the slope of the regression line will be:

a (intercept) =?

$$b \text{ (slope)} = \frac{(130 - 70)}{(16 - 8)} = -7.5$$

Equation: Sales quantity = $Y = a + bX + e$

In the above equation, a is the maximum Y value because the relationship is negative, b is expressed as a negative number because the relationship between the two variables is negative.

For £8

$$Y = a + bX + e$$

$$130 = a + (-7.5 \times 8)$$

$$a = 130 + 60$$

$$a = 190$$

For example, if the program selects ₺16 as the sales price, the sales quantity will be as follows:

$$\text{Sales quantity} = 190 + (-7.5 \times 16) = 70 \text{ thousand units}$$

For example, if the program selects ₺10 as the sales price, the sales quantity will be as follows:

$$\begin{aligned} \text{Sales quantity} &= 190 + (-7.5 \times 10) \\ &= 190 - 75 = 115 \text{ thousand units} \end{aligned}$$

5. INPUTING EQUATIONS INTO THE COMPUTER

Equations are written instructions for the computer to perform specified actions. By combining the equations consisting of dependent and independent variables, new variables and model results are obtained.

The elements that make up the equations are:

- *Selected variables.* These variables are the dependent and independent variables discussed earlier.
- *Calculated variables.* They are new variables defined in equations. Variables that show the results that are desired to be determined are also called the calculated variable. For example, in *Net Profit = Revenue - Expense* equation the calculated variable, *Net Profit* is an uncertain variable, even if only the revenue variable is an uncertain variable.
- *Constants.* They are constant values used in equations.
- *Mathematical symbols.* Symbols used in mathematics such as +, -, *, / and ^.
- *Build-in functions.* Functions that reside in the computer's memory, such as depreciation, net present value.
- *Programming Commands.* Commands added to the model such as *GOTO, GOSUB.*

The form of the relationship is also important when constructing equations. The relationship between dependent and independent variables; linear, quadratic... can be:

*Linear: Total cost = a + b * Production quantity*

*Quadratic: Market share = a + b * Advertising expenditures²*

Variables on the left of the equation represent dependent variables, variables on the right represent independent variables, and a, b and c parameters.

6. RESULTS AND INTERPRETATION OF RESULTS

Model results are analyzed to help make decisions. Three methods have been developed for this analysis: Solution analysis, sensitivity analysis, simulation analysis ¹⁰.

Solution Analysis

This method is applied when it is desired to see the traditional table solution using single values (arithmetic means) for each variable.

After the results obtained from the solution analysis are found sufficient, other analysis methods are started. If the results are not satisfactory and the model gives meaningless results, some corrections are made in the model and the model is run again on the computer.

With this analysis, the values (arithmetic mean) of the input and calculated variables during the relevant time period and the result of the model (such as internal rate of return, net present value) are obtained.

Sensitivity Analysis

This method is used when it is desired to determine the uncertain model variables that have a significant effect on the model results. Again, this method can be used to determine whether more detailed information about one or more model variables is needed.

In sensitivity analysis, the input variables change once over time. The value of each variable is changed by making percent increments (measured from the cumulative probability distribution) from the expected value. In this analysis, selected variables and various outcome variables (such as net present value) are analyzed. In other words, the sensitivity of the calculated variables is analyzed, the sensitivity of the input variables to each other is not analyzed.

¹⁰Excel environment.

After the changes made on the input variables in the analysis (percentage increases from the expected value) and the value they will take, the effect of these increases on the calculated variable/variables is revealed in percentages.

With this method, sensitive variables can be redefined by spending more time, money and effort. Variables that do not affect the model results can be left as they are in the model.

Simulation Analysis

This method is used when it is desired to see the probability distributions of the results. In this study, simulation is defined as a method in which the computer solves the equations in the model repeatedly, using a randomly chosen set of values for the input variables, to obtain a distribution of possible outcomes.

The selection of variable values is called *sampling*, and each separate solution of the model is called *trial*. With this method, the computer tries all valid combinations of the values of the input variables to simulate all possible outcomes. More specifically, the simulation consists of the following stages: Sampling, taking the trial results, and interpreting the probability distributions of the results.

Sampling. The random selection of values from the probability distribution is done through *Monte-Carlo sampling*. There are no simple rules developed to determine the required number of samples. However, 500-1000 trials may be sufficient to obtain the desired output variable.

Trial Results. At this stage, all valid combinations of the input variables are tried. Suppose we have a model consisting of two input variables. If there is no uncertainty in these variables, a single possible value can be assigned to each variable. The desired result can be obtained by substituting the values of these two variables in the equation. This variable will also take a certain or definite value. There is only one combination of input variable values here. Because there is only one value for each variable. Let us now consider a situation where there is uncertainty for two input variables. For example,

Revenue = 100 or 120 and

Expenses = 90 or 80.

In simulation analysis all possible compositions the values revenues and expenses ara used to find *Net Profit* as shown below:

Table 2: Calculations

Net profit =	Revenue -	Expenses
10 =	100 –	90
20 =	100 –	80
30 =	120 –	90
40 =	120 –	80

Net profit is also an uncertain variable. Because *Net profit*, the output destrubution, is calculated from uncertain variables using the two different values of independent variables.

Interpretation of Results. The probability distributions of the results obtained show the range of possible outcomes and their probability of occurrence. The range of outcomes and their probability of occurrence are directly related to the level of risk associated with an event. By looking at the range and realization of probabilities, a decision can be taken according to the risk that is considered to be undertaken. Risk-averse decision makers prefer probability distributions that have a small range of possible outcomes. People who like to take risks may prefer a wider range. This preference will become even more important if one of the possible outcomes is very profitable despite the low probability. The output of the risk analysis, the probability distribution, gives the decision maker a complete picture of all possible outcomes. That means a lot of information from best-worst-expected values. But probability distributions do more important work than just tweening these three values:

- *Sets an accurate range.* Since the uncertainty associated with each output variable is fully defined, the possible range of outcomes is different and more accurate than the three values mentioned above.
- *Indicates the probability of occurrence.* The probability distribution shows the relative probability of occurrence for each possible outcome range.

As a result, there is no longer any question of comparing desired results with undesired results. Instead, it can be observed that some outcomes are more likely to occur than others.

This process is easier to understand than traditional analysis. Because by examining the probability distribution graph, the probabilities are seen and an opinion about the risk can be reached.

The results of the risk analysis should be interpreted by the each individual. Identical results presented to different individuals may be interpreted differently by these individuals and lead them to different forms of action. This method is not a weakness but is a direct result of the fact that individuals have different preferences in terms of possible choices, time, and risk. While some argue that the desired results outweigh the undesirable ones, others (risk averse people) may arrive at the opposite result.

The most important advantage of determining the variable of interest with this new method in terms of decision making is that it provides information about the variability of the expected value and yield to the management based on the probabilities of the expected results. With this method, the management can make decisions based on much more information instead of a single value. More information means better decision.

7. CASE STUDY

The inputs for an investment project that we will solve using Excel are as follows ¹¹ :

¹¹ Excel is not an adequate program for simulation. But Excel's add-ins *@Risk* and *Crystal Ball* are two programs commonly used on personal computers today. For various case studies (models) using these two programs, see: James A. Murtha, *Decisions Involving Uncertainty: An @Risk Tutorial for the Petroleum Industry*, Houston TX, 1993, and Wyne L. Winston, *Simulation Modeling Using @Risk*, Duxbury Press, 1996, and John Charness, *Financial Modeling with Crystal Ball and Excel*, Wiley, 2007. For information on the models, see: Herbert L. Lyon, John M. Ivancevich, James H. Donnelly, *Management Science in Organizations*, Goodyear Publishing Company, Inc., Pacific Palisades, California, 1976, p. 340-385.

Table 3: Investment Project Inputs

Items	Distribution	Point Estimate	Minimum	Maximum
Size of investment	Symmetrical triangular	-	₺75,000K	₺125,000K
Economic life	Discreet uniform	-	1	10
Salvage value	Continuous uniform	-	₺5,000	₺10,000
Sales revenue	Continuous uniform	-	₺100,000	₺150,000
Discount rate (WACC)	Point estimate	20.00%	-	-
Nwc investment/ Δ Revenue	Point estimate	10.00%	-	-
Tax rate	Point estimate	20.00%	-	-
Average depreciation rate	Point estimate	10.00%	-	-

Items	Explanation	Fixed (a)	Variable (b)
Costs	$Y = a + bX$	₺5,000K	0.50
Y	Total costs (expenses)		
a	Fixed portion of costs		
b	Variable cost per unit		
X	Sales revenue		
By aggregating costs, dependency relationship between various cost items and sales revenue are eliminated. These costs are entered as point estimates.			

Generating random numbers from some distributions is quite easy in Excel. For this purpose, we use the formulas given in the following Table H4:

Table 4: Generating Random Numbers from Some Distributions in Excel

Distribution	Formula	Example	Result
Discrete uniform	= RANDBETWEEN (a,b)	a=1, b=10	3
Continuous uniform	=a+(b-a)*RAND()	a=1, b=6	1.7016
Symmetrical triangle	=a+(b-a)*(RAND()+RAND())/2	a=10, b=20	15,7137
Normal	=NORMINV(RAND(), μ ,s)	μ =30,s=2	29,1293
Exponential	=-1/LN(RAND())	l=2	0.1097

Let us run the computer 1000 times. Table F.5 below is the outputs of the 1000th experiment. Each cell contains values obtained from random numbers. From these values, the net present value is obtained (top row of the table). The cumulative mean NPV is then calculated. This calculation was developed to test the adequacy of the number of trials. If the distribution is smooth, the number of trials is said to be sufficient. This work is done with the cumulative NPV distribution. The adjusted internal rate of return for each trial is then calculated.

Table 5: Investment Project Outputs: 1.000th (Last) Trial

NPV	63,898	Economic Life	5							
Year	Investment	Forecasted Sales Revenue	Costs	Depreciation Expense	Profit Before Tax	Tax Expense	Profit After Tax	Change in NWC Investment	Salvage Value	FCFF
0	-90,979									-90,979
1	-	109,149	-59,574	-9,098	40,477	8,095	32,381	-10,915	9,289	39,854
2	-	106,385	-58,192	-9,098	39,094	7,819	31,276	276	9,528	50,178
3	-	148,731	-79,365	-9,098	60,267	12,053	48,214	-4,235	9,630	62,707
4	-	127,752	-68,876	-9,098	49,778	9,956	39,822	2,098	6,331	57,350
5	-	127,460	-68,730	-9,098	49,632	9,926	39,706	29	8,082	56,915

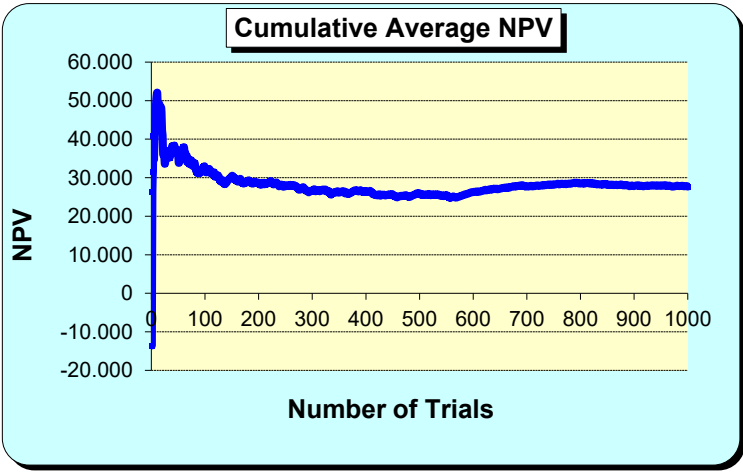

Figure 1: Cumulative NPV

Table 6: NPV of Each Trial

	Cumulative Average NPV
NPV	
-13,547	-13,547
66,278	26,366
41,898	31,543
69,022	40,913
10,149	34,760
77,845	41,941
45,192	42,405
79,052	46,986
73,082	49,886
66,220	51,519
57,814	52,091
10,797	48,650
52,974	48,983
49,818	49,042
50,522	49,141
25,220	47,646
35,145	46,911
72,615	48,339
23,245	47,018
-47,746	42,280
*****	*****

Meanwhile, statistics on the net present value distribution for 1000 trials are shown in the Table 14.8 below:

Table 7: Various Statistics

Statistics	NPV
Minimum	-90,177
Maximum	90,410
Range	180,587
Mean	27,698
Standard Deviation	43,326
Median	45,196
Kurtosis.	-0.09
Skewness	-1.06
N	1,000

By using the previous table, the net present value distribution was obtained; this distribution is shown in the graph below:

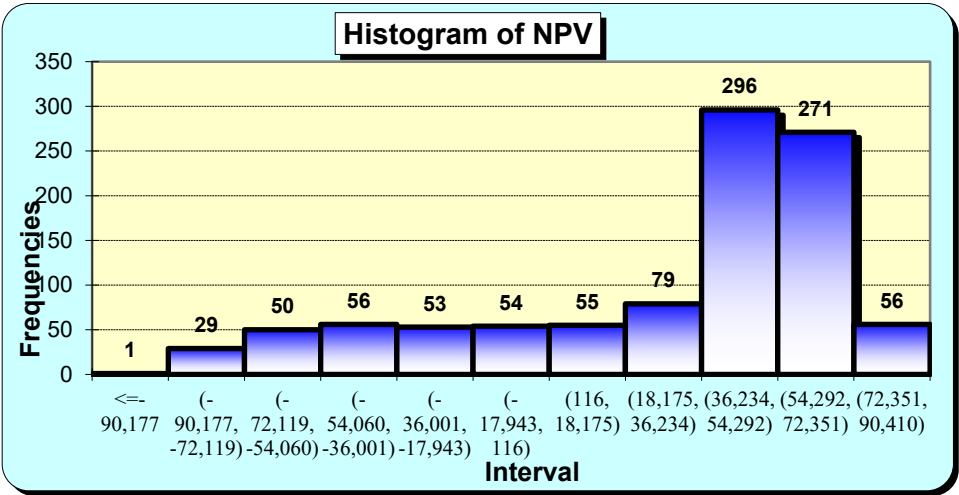

Figure 2: Net Present Value Distribution

Similarly, the cumulative frequencies of the net present value distribution are shown below.

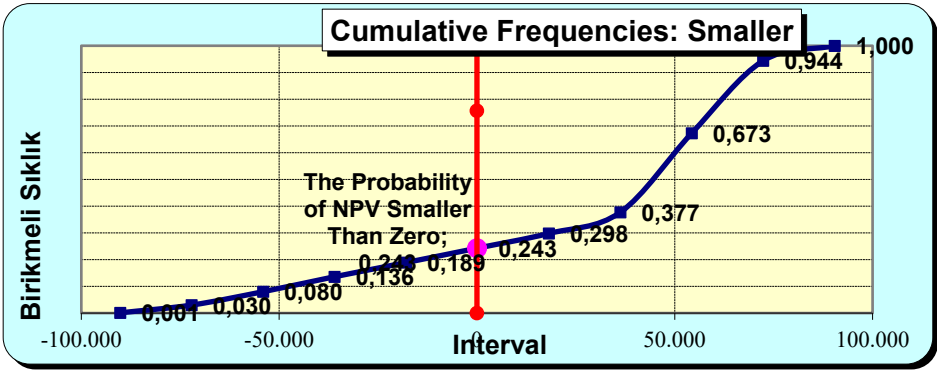

Figure 3: Net Present Value Distribution: Cumulative Frequencies

This distribution can be more clearly demonstrated by the following Table:

Table 8: Probabilities of Realization of Net Present Value

Probability of realization between -90177.5 -36001.3	0.136
Probability of realization between -36001.3 116.2	0.107
Probability of realization between 54292.4 - 90409.9	0.430
Probability of realization between 18175.0- 72351.2	0.327
Total	1.000

It is up to the decision maker to make an investment decision in the light of the results shown above. Some decision makers may think that the probability of a negative outcome is too high. Some decision makers may also be affected by the fact that a positive expected value can occur. Others may make an investment decision because they have a chance to catch the rightmost result of the distribution.

As can be seen, the model gives results that may be out of a single expected value, together with their probabilities. But model results cannot decide on behalf of the manager. The results will be evaluated according to the preferences of the individual making the interpretation.

REFERENCES

- Tevfik**, Arman T. *Risk Analizine Giriş*, Alfa Basım Yayın Dağıtım, 1997.
- Tevfik**, Arman T. Yatırım Projeleri, Literatür, 2012.
- Poulliquen**, Louis Y. *Risk Analysis in Project Appraisal*, World Bank Staff Occasional Papers, No.11, The John Hopkins University Press; Baltimore, 1983.
- Murtha**, James A. *Decisions Involving Uncertainty: An @Risk Tutorial for the Petroleum Industry*, Houston TX, 1993.
- Hertz**, David B. "Risk Analysis in Capital Investment", HBR Classic, *Harvard Business Review*, September-October 1979.
- Hertz**, David B., Thomas Howard. *Practical Risk Analysis: An Approach Through Case Histories*, John Wiley and Sons, New York, 1984.
- Charness**, John. *Financial Modeling with Crystal Ball and Excel*, Wiley, 2007.
- Lyon**, Herbert L., John M. Ivancevich, James H. Donnelly, *Management Science in Organizations*, Goodyear Publishing Company, Inc., Pacific Palisades, California, 1976.

BÖLÜM 2

CONCEPTUALIZING RESISTANCE: METAPHORIC STRUCTURES IN HERMAN MELVILLE’S “BARTLEBY, THE SCRIVENER”

Yrd. Doç. Dr. Şule DÜZDEMİR¹

DOI: <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.18116018>

¹ Girne Amerikan Üniversitesi, Beşeri Bilimler Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, Girne, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti. suleduzdemir@gau.edu.tr, orcid id: 0000-0001-8192-0957

1. INTRODUCTION

Cognitive stylistics is a field that studies the mental processes which are involved in readers' engagement on literary texts. In other words, the field lies at the intersection of the techniques of cognitive linguistics, narrative theory and psychology. According to Stockwell (2002) and Herman (2003), it aims to analyze how textual forms interact with reader cognition emphasizing the linguistic choices, narrative organization, and stylistic features (Stockwell, 2009). In addition, Steen (2014) states that cognitive linguistics is partly grounded in Lakoff and Johnson's conceptual metaphor theory (1980, 1999) which emphasizes that thoughts are structured metaphorically just like language. For the theory, an individual's life is governed by concepts which are gained by past experiences, that is why for them metaphors are everywhere (Ponterotto, 2014: 15). Cognitive stylistics examines the relationship between language and cognition, so it has the interaction with conceptual metaphors, which shows how abstract ideas are embodied. For Lakoff and Johnson (1980), abstract concepts can be understood by means of more concrete ones, that is to say, the experiences called conceptual metaphors. Gibbs (1994), Turner (1996), and Semino (2008) are among the researchers who have applied conceptual metaphor theory to literary stylistics, stating that metaphors in literature both reflect the conceptual patterns of everyday thinking and allow readers to reinterpret these patterns in imaginative ways. According to Semino (2008), literary metaphors are about spaces where similar mappings are changed or challenged to produce new cognitive perspectives. Thus, by means of conceptual metaphor theory, literary texts are enabled to understand with deeper meanings and abstract ideas are embodied in narrative form. Thus, Melville's story serves as an important example through which the cognitive and metaphorical dimensions of literature can be united in practice.

2. CONCEPTUAL METAPHOR

Introduced by George Lakoff and Mark Johnson in *Metaphors We Live By* (1980), Conceptual Metaphor Theory shows how metaphorical thought fundamentally shapes human cognition. The basis is grounded on systematic mappings between a *source domain* which reveals the concrete experiences and

a *target domain*, the one referring the abstract enabling individuals to understand abstract ideas such as freedom, power, or work through embodied experience.

Lakoff and Johnson (1999) state that conceptual system is mostly based on metaphors, which influence how we understand reality. The key ideas based on the book *Metaphors We Live By* (1999) by Lakoff and Johnson is shown in Table (1).

Table 1: The Key Ideas in *Metaphors We Live By*.

Concept	Definition	Example
Conceptual Metaphor	Connects abstract concepts to concrete experiences.	“Time is money”
Cognitive Role	Structures how we think and perceive reality, beyond language alone.	“Argument is war”
Reflective Function	Reveals underlying conceptual frameworks we use daily.	Life is a journey”
Creative Function	Allows us to form new understandings and perspectives.	“Ideas are seeds”
Everyday Use	Embedded in daily communication	“Broken heart”

Adapted from Lakoff and Johnson (1980).

Table (1) summarizes the fundamental components and functions of Conceptual Metaphor Theory. Drawing on George Lakoff and Mark Johnson’s *Metaphors We Live By* (1980), the approach argues that metaphors are not merely literary devices, but cognitive structures that shape human thought and language. So, rather than serving a purely stylistic or decorative purpose, they show how people conceptualize abstract ideas through concrete experiences through the connection of language, perception, and cognition (Beknazarova and et. al. 2021). In this way, by means of their reflective, creative, and everyday functions, metaphors demonstrate how language and cognition are deeply intertwined (Lakoff and Johnson, 1980; Kövecses, 2010). For example, we understand time as money and we say *spend time* or *waste time* because our conceptual system is metaphorical. In this way, it helps readers connect

complicated ideas with familiar physical or social experiences (Lakoff and Johnson, 1980). For example, just as *Time is money* shapes how we understand and manage time in everyday life, *Argument is war* also shows how we view discussions. That is, mental frameworks we use in everyday life can be reflected through metaphors which is called as the *reflective function* (Stockwell, 2002). On the other hand, the metaphor *Life is a journey* shows how people see progress, direction, and goals as if they were travelers (Lakoff and Johnson, 1980). That is the *Creative Function* which emphasizes how metaphors generate new meanings and insights (Stockwell, 2002), just like *Ideas are seeds* suggests that thoughts can grow and develop over time (Kövesces, 2010; Lakoff and Johnson, 1980). Finally, everyday use reveals that metaphors are not limited to poetry or literature they are also part of ordinary communication. For example *broken heart* is about the emotional pain through a physical image, showing the connection of body and emotion (Lakoff and Johnson, 1999). It is the *Communicative Function* which is also seen and used in literature to explain complicated ideas.

Conceptual metaphors are used to give the story deeper meaning. So, *Bartleby, the Scrivener* can be regarded as one of the best examples of this. For example, the metaphor *Life is a system of work* reflects the Wall Street's mechanical structure and alienation. On the other hand, Bartleby's phrase, *I would prefer not to*, shows the conflict between personal choice and the system, revealing how metaphors shape the story and how Bartleby defy them (Desmarais, 2001).

In *Bartleby, the Scrivener*, the conceptual metaphor *Argument is War* presents arguments as struggles in which parties *attack* or *defend* their positions. Also, Melville uses metaphors to criticize capitalism and human isolation. The metaphor *Life is a journey* is about Bartleby's fate. He can be regarded as a symbol of resistance and passivity, and metaphorical structures allow readers to see his *refusal* as an ethical or philosophical act (Desmarais, 2001). In addition, some expressions such as *dead letters* and Bartleby's *I would prefer not to* present deeper emotions and abstract concepts. These metaphors depict inner experiences such as alienation, passivity, and resistance, making the experiences understandable while enabling multiple interpretations (Thompson, 2000).

3.DISCUSSION

In Melville’s *Bartleby, the Scrivener* the setting is a law office on Wall Street. Bartleby is a clerk working in the office, but he always responds to requests with the phrase *I would prefer not to*. By means of this phrase, which is simple but powerful, Melville reveals an ordinary refusal into a metaphorical one. It is a kind of resistance, and alienation within the bureaucratic order of modern life. In other words, this statement cannot be only considered as a linguistic refusal but as a metaphor which refuses to obey social orders (Marx, 1953). So, Melville’s story shows the conflict between individual freedom and forces of capitalist work. Thus, from a conceptual metaphor perspective, Bartleby’s phrase becomes a clear metaphor to show how institutional systems try to limit human freedom.

As we mentioned before, conceptual metaphors are used to understand abstract ideas through familiar, concrete concepts (Lakoff and Johnson, 1980). In *Bartleby*, the metaphor WORK = BURDEN shapes how the scriveners view their tasks. Melville (2001) calls the office *a dead-wall reverie*, referring to the plain wall that Bartleby often stares at while lost in thought, symbolizing his isolation and mental withdrawal from the world around him.

Stockwell (2002) emphasizes that in literary texts, metaphors enable readers to mentally engage with characters’ psychological and social experiences, and in Melville’s *Bartleby*, metaphors work through a system of ideas that turn abstract conflicts such as *freedom versus conformity*, *life versus work*, and *humanity versus machines* into concrete experiences.

Table 2: Key Conceptual Metaphors in Herman Melville’s *Bartleby, the Scrivener*.

Conceptual Metaphor	Source Domain	Target Domain
WORK IS IMPRISONMENT	Prison	Work
LIFE IS COPYING	Repetition	Existence within bureaucracy
RESISTANCE IS FREEDOM	Physical and mental liberation	Cognitive and moral autonomy
THE OFFICE IS A PRISON CELL	Spatial confinement	Psychological condition of modern man
SILENCE IS POWER	Absence of speech / sound	Agency and defiance

Table (2) shows the *main conceptual metaphors* with their *source and target domains* in *Bartleby, the Scrivener*. The source domain of *PRISON* is characterized by boundaries structures the target domain of *WORK*, representing bureaucratic labor as psychological confinement. So, for the hero *WORK IS IMPRISONMENT*. On the other hand, the office is a world where identity is reduced to repetitive, imitative function. Here, the *source domain of REPETITION* relates to *the target domain of EXISTENCE* which implies to live within modern bureaucracy is to reproduce rather than to create. Therefore, the main activity for the hero embodies the metaphor *LIFE IS COPYING*. While the metaphor *LIFE IS COPYING* illustrates the repetitive and dehumanizing nature of Bartleby's daily work, the metaphor *RESISTANCE IS FREEDOM* introduces a turning point where he moves from passive repetition to silent defiance (Lakoff and Johnson, 1980; Deleuze, 1998).

Bartleby's resistance becomes a metaphor for freedom because it challenges authority quietly, without force or argument. Instead of fighting the system, he simply refuses to take part in it. Deleuze (1998) explains that Bartleby's withdrawal is a unique form of liberation that is to say, it is a kind of freedom achieved through non-action. So, Bartleby is someone who escapes from the rules of modern capitalism by means of choosing not to participate in. In this way, his silence and passivity become powerful acts of freedom.

4.CONCLUSION

Drawing upon Conceptual Metaphor Theory (Lakoff and Johnson, 1980), the analysis of the story shows that Melville's metaphoric language includes social obedience, labor, and freedom into embodied cognitive experiences. On the other hand, the *wall* metaphor is used to show Bartleby's passivity and silence. In addition, he often sits facing a wall, which represents his psychological and social isolation. This metaphor enables readers to understand the alienation of him through a concrete image, the wall (Lakoff and Johnson, 2003).

The metaphors *WORK IS IMPRISONMENT*, *LIFE IS COPYING*, and *RESISTANCE IS FREEDOM* are the mental models that structure the reader's perception of modern alienation. His repeated phrase *I prefer not to* is not just a polite refusal, but a metaphorical act that challenges the expectations of work and behavior. He changes the concept of resistance from a physical action into

a mental and cognitive process (Lakoff and Johnson, 1980; Fauconnier and Turner, 2002). Thus, the resistance of the hero demonstrates how literature can reshape the metaphors.

To sum up, conceptual metaphors enable readers to map the experiences cognitively (Kövecses, 2010; Gibbs, 1994). The gap between the behavior which is expected and his refusal result in cognitive tension, experiencing ambiguity, empathy, and moral inquiry. Thus, this cognitive mapping allows readers to comprehend both the psychological and social dimensions of the story, experiencing tension between compliance and passivity.

REFERENCES

- Beknazarova, U. U., Almutova, A. B., Yelemessova, S. M., & Deleuze, G. (1998). *Essays critical and clinical*. Verso.
- Desmarais, J. (2001). Preferring not to: The paradox of passive resistance in Herman Melville's "Bartleby". *Journal of the Short Story in English. Les Cahiers de la nouvelle*, (36), 25-39.
- Gibbs, R. W. (1994). *The Poetics of Mind: Figurative Thought, Language, and Understanding*. Cambridge University Press.
- Kövesscs, Z. (2010). *Metaphor: A practical introduction*. Oxford university press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1999). *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. Basic Books.
- Marx, L. (1953). *Melville's Parable of the Walls*. *Sewanee Review*, 61(4), 602–627.
- Melville, H. (1998). *Bartleby, the Scrivener: A Story of Wall Street*. In *The Piazza Tales and Other Prose Pieces, 1839–1860* (pp. 9–35). Northwestern University Press. (Original work published 1853)
- Semino, E. (2008). *Metaphor in Discourse*. Cambridge University Press.
- Steen, G. J. (2014). The Cognitive-Linguistic Revolution in Metaphor Studies. J. Littlemore ve J. Taylor, J. (Ed.), *Companion to cognitive linguistics*, ss. 117-142. London: Continuum.
- Stockwell, P. (2002). *Cognitive Poetics: An Introduction*. Routledge.
- Thompson, G. (2000). Dead letters!... Dead Men?": The Rhetoric of the Office in Melville's "Bartleby, the Scrivener. *Journal of American Studies*, 34(3), 395-411.
- Turner, M. (1996). *The Literary Mind: The Origins of Thought and Language*. Oxford University Press.

CHAPTER 3

A COMPARISON OF DOLLAR VALUE AVERAGING VS. DOLLAR COST AVERAGING WITH A SIMULATION STUDY

Prof. Dr. Arman T. TEVFİK¹,
Assist. Prof. Dr. Mehmet KAHVECİ²

DOI: <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.18116030>

¹ Haliç University, Faculty of Busines, Istanbul, Türkiye armantevfik@halic.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3941 0528

² Mehmet Kahveci, Haliç University, Faculty of Busines, Istanbul, Türkiye Mehmetkahveci@halic.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1924-9095

1. INTRODUCTION

Formula plans are mechanical methods specific to portfolio management that emerge from price movements and try to benefit from these price changes. Formula plans, which are part of conservative strategies, are designed for investors who do not want to take excessive risks but want to adjust their portfolio quickly and positively.

Cost averaging plan involves investing a fixed amount of money in a security (fund) at fixed time intervals. This strategy is a passive buy-and-hold strategy and allows periodic investments to be made at a fixed amount. If the share (fund) price increases, fewer shares are purchased. When the share price falls, more shares are purchased. The expected result in this approach is growth in the value of the selected share.

In value averaging plan, which works like a cost averaging strategy, there is still a stable investment, but the money added to the investment is not fixed. In this approach, the investor determines a target growth rate or amount for her portfolio every period and adjusts his future contribution according to the gain or loss in her original portfolio. The value averaging method depends on of two proven techniques: dollar cost averaging and portfolio rebalancing. The approach forces investors to buy more shares of stock or mutual funds when prices are low when they are high, buy less shares when prices are high.

To compare the effectiveness of these strategies, we will conduct a simulation study using simulated price data. We assumed an initial investment of \$10,000 and a 13-period investment horizon, with periodic contributions of \$1000. The target portfolio value for DVA was set to increase by \$1000 each period. We used four transaction intervals: montly, quarterely, bi-annually, and annually.

We hypothesize *Dollar Value Averaging (DVA)* method is superior to *Dollar Cost Averaging (DCA)* in terms of *IRR* and *Sharpe ratio*.

2. RELATED LITARATURE

Proponents of DCA argue that as it reduces the average purchase cost, it must generate higher returns. By contrast, previous academic research has long shown that despite its lower average cost, DCA is a sub-optimal strategy. Nevertheless, it remains very popular among investors and is widely recommended in the financial press and popular in finance literature.

The motivation for DVA is similar. In contrast to DCA, DVA has a target increase in portfolio value each period). The investor must invest whatever amount is necessary in each period to meet this target. Like DCA, DVA purchases more shares after a fall in prices.

In contrast to DCA, DVA is a relatively recent invention (first suggested by Edelson, 1988) and the only studies assessing its performance recommend it on the grounds that it results in a higher IRR (Edelson (1991), Marshall (2000, 2006)).

The key findings are:

- DVA provided superior expected investment returns compared to DCA, especially in volatile markets and over longer investment horizons (Marshall 2000),(Marshall and Baldwin, 1994) (Panyagometh, 2013).
- DCA leads to a reduction in expected returns and an increase in risk when compared to a buy-and-hold investment strategy (Thorley,1994).
- The average cost per share was lower for DVA compared to DCA in the examples analyzed (Marshall 2000)(Panyagometh, 2013).
- Over long time periods (10-20 years), DVA outperformed DCA and random investing in the majority of cases analyzed (Panyagometh, 2013)(Marshall, 2006).
- In a doctoral dissertation, studies of different Investment the author shows that a simple rule stating that one strategy is superior to the others would be very misleading (Ling Huang, 2010).
- It was shown that regular investment is suitable for a long investment horizon or the longer the investment horizon, the better the revenue-risk ratio (Sharpe ratio) (Širůček and Škatulárová, 2015).
- While DCA reduces timing risk, DVA allows investors to strategically invest more during price declines, potentially yielding higher returns(Beattie, 2024).
- How DVA plays a dominant role over DCA as regards Return on Investment (ROI) derived by the investors was depicted (Dhar, Banerjee 2021).

In conclusion, value averaging is a more effective strategy than dollar cost averaging, offering higher returns with lower risk. Investors seeking to maximize long-term portfolio growth may want to consider adopting a value averaging approach.

3. METHODOLOGY AND DATA

Monte Carlo simulation method is used for the valuation of various financial assets such as stocks and derivatives. First, we will explain how stock is priced with this approach.

In regard to simulating stock prices, the most common model is *geometric Brownian motion* (GBM) or *random walk* method. GBM assumes that a constant drift is accompanied by random shocks. While the periodic returns under GBM are normally distributed, the consequent multi-period price levels are lognormally distributed. The formula used for forecasted stock price is as follows (Benninga, 2014):

$$S_t = S_0 e^{(\mu - 0.5\sigma^2)t + \sigma\sqrt{t}NORMSINV(RAND())}$$

This can be expressed in Excel as:

$$\begin{aligned} \text{Stock price}_t &= \text{Stock price}_{t-1} * \text{EXP}((\text{Expected_Return} - 0.5 * \\ &\quad (\text{Volatility}^2)) * \text{Delta_t} + \text{Volatility} * \\ &\quad \text{SQRT}(\text{Delta_t}) * \text{NORM.S.INV}(\text{RAND()})) \end{aligned}$$

All other statistics are define as:

$$s^2 = \frac{\sum_{i=1}^n (IRR - \overline{IRR})^2}{(n - 1)}$$

$$s = \sqrt{s^2}$$

$$CV = \left(\frac{s}{\overline{IRR}} \right)$$

$$Skewness = \sum_i^n \frac{(IRR_t - \overline{IRR})^3}{s_{IRR}^3}$$

$$Kurtosis = \sum_i^n \frac{(IRR_t - \overline{IRR})^4}{s_{IRR}^4}$$

$$Sharpe \text{ ratio } (SR) = \frac{(\overline{IRR} - \overline{RFR})}{s_{IRR}}$$

$$PI = \frac{\text{Mean of terminal value}}{\text{Mean of total investment to be made}}$$

Let us explain with an example how the price of a stock is determined in our model. Suppose the current price of the share is \$20, the annual volatility (standard deviation) is 30%, and annual expected return is %10.

All inputs of the model, including the inputs above are:

Table 1: Inputs

Current price	20
Annual volatility	30,00%
Annual expected return	10,00%
Transaction interval (monthly, quarterly, bi-annually, and annuallly)	Bi-annually
Initial investment	\$10.000
Periodic investment/Increase in investment	\$1.000
Annual risk free rate of return (R_F)	5,00%

In DCA case, in each period, Periodic Investment (\$1,000) will be added to stock/portfolio. In DVA case, portfolio value will be equal to the value Total Investment Made in each period as calculated as in DCA case.

Formulas for DCA case are:

Amount of Investment and Terminal Value₀ = Initial investment₀/Share Price₀

Amount of Investment and Terminal Value_t = Periodic investment_t/Share Price_t

Terminal Value_t = Share Price_t * Total Number of Shares_t

Number of shares owned = Shares bought_t + Shares bought_{t-1}

Total investment made₀ = Share Price₀ * Number of shares₀

Total investment made_t = Amount of investment_t + Total investment made_{t-1}

Total value_t = Number of shares owned_t * Price per share_t

Terminal value_{t+1} = Number of shares owned_t * Price per share_{t+1}

Cost per share_{t+1} = Total investment made_t / Number of shares owned_t

Internal rate of return (IRR) = (XIRR(Amount of investment and terminal value range; Date range, estimated IRR).

Formulas for DVA case are:

Amount of Investment and Terminal Value₀ = Initial investment₀/Share Price₀

Amount of Investment and Terminal Value_t = Total investment made_t (DCA case)+Number of shares owned_t* Share price_t

Number of shares bought_t = Amount of Investment and Terminal Value_t / Share Price_t

Number of shares owned_t = Shares bought_t + Shares bought_{t-1}

Total investment made_t =Amount of investment_t +Total investment made_{t-1}

Total value_t = Number of shares owned_t* Price per share_t

Terminal value_{t+1} = Number of shares owned_t * Price per share_{t+1}

Cost per share_{t+1} =Total investment made_t /Number of shares owned_t

Internal rate of return (IRR) =(XIRR(Amount of investment and terminal value range;Date range, estimated IRR).

The calculations are repeated 1000 times. We obtain 1,000 IRR numbers for both cases. Then we calculated *mean*, *standard deviation*, *coefficient of variation (CV)*, and *Sharpe ratio (SR)* of IRRs for each case, investment to be made, and terminal value. Then we conduct z- test, analyze SR and profitability index to determine which method is superior.

4. EMPRICAL RESULT

After reminding once again that when we run the computer with the same data, results may take slightly different values. Now let us give the results of the first simulation trial (run) based on the above data:

Table 2: Results of First Trial

		Dollar Cost Averaging (DCA)				
Date	Price Per Share	Amount of Investment and Terminal Value	Number of Shares Bought	Number of Shares Owned	Total Investment Made	Total Value
29.07.2024	\$20.00	-\$10,000.00	500.00	500.00	-\$10,000.00	\$10,000.00
29.01.2025	\$25.77	-\$1,000.00	38.80	538.80	-\$11,000.00	\$13,887.43
29.07.2025	\$27.62	-\$1,000.00	36.21	575.01	-\$12,000.00	\$15,879.98
29.01.2026	\$32.48	-\$1,000.00	30.79	605.80	-\$13,000.00	\$19,675.78
29.07.2026	\$24.59	-\$1,000.00	40.66	646.46	-\$14,000.00	\$15,897.26
29.01.2027	\$26.55	-\$1,000.00	37.66	684.12	-\$15,000.00	\$18,165.30
29.07.2027	\$34.05	-\$1,000.00	29.36	713.49	-\$16,000.00	\$24,297.25
29.01.2028	\$42.80	-\$1,000.00	23.37	736.85	-\$17,000.00	\$31,534.00
29.07.2028	\$53.52	-\$1,000.00	18.69	755.54	-\$18,000.00	\$40,433.50
29.01.2029	\$58.15	-\$1,000.00	17.20	772.74	-\$19,000.00	\$44,935.62
29.07.2029	\$64.04	-\$1,000.00	15.61	788.35	-\$20,000.00	\$50,489.41
29.01.2030	\$66.11	-\$1,000.00	15.13	803.48	-\$21,000.00	\$53,121.32
29.07.2030	\$45.40	\$36,474.13				

Table 2: Results of First Trial (Continued)

Dollar Value Averaging (DVA)					
Date	Amount of Investment and Terminal Value	Number of Shares Bought	Number of Shares Owned	Total Investment Made	Total Value
29.07.2024	-\$10,000.00	500.00	500.00	-\$10,000.00	\$10,000.00
29.01.2025	\$1,887.43	-\$73.23	426.77	-\$8,112.57	\$11,000.00
29.07.2025	-\$213.82	\$7.74	434.51	-\$8,326.39	\$12,000.00
29.01.2026	\$1,112.70	-\$34.26	400.26	-\$7,213.69	\$13,000.00
29.07.2026	-\$4,157.22	\$169.05	569.31	-\$11,370.91	\$14,000.00
29.01.2027	\$116.71	-\$4.40	564.91	-\$11,254.20	\$15,000.00
29.07.2027	\$3,237.71	-\$95.08	469.84	-\$8,016.49	\$16,000.00
29.01.2028	\$3,106.96	-\$72.60	397.24	-\$4,909.53	\$17,000.00
29.07.2028	\$3,258.63	-\$60.89	336.35	-\$1,650.90	\$18,000.00
29.01.2029	\$559.06	-\$9.61	326.73	-\$1,091.84	\$19,000.00
29.07.2029	\$925.47	-\$14.45	312.28	-\$166.38	\$20,000.00
29.01.2030	\$925.47	-\$14.45	312.28	-\$166.38	\$20,000.00
29.07.2030	-\$353.56	\$5.35	317.63	-\$519.94	\$21,000.00
29.07.2024	\$14,419.01				

Summary of first simulation trial:

Table 3: Summary of First Trial

Dollar Cost Averaging (DCA)		Dollar Value Averaging (DVA)	
Terminal value: 29.07.2030	36,474	Terminal value 29.07.2030	14,419
Total investment made	-\$21,000	Total investment made	-\$520
Cost per share	-\$26.14	Cost per share	-\$1.64
Internal rate of return (IRR)	12.67%	Internal rate of return (IRR)	19.93%

Results of all 1,000 trials:

Table 4: Partial Results of All Simulation Runs

Trial	IRRs of DCA	IRRs of DVA	Terminal Value, DCA	Terminal Value, DVA
	12.67%	19.93%	\$36,474	\$14,419
1	34.33%	51.47%	\$88,470	\$22,027
2	-9.63%	-5.76%	\$13,671	\$16,826
3	9.29%	15.09%	\$31,541	\$21,892
4	11.58%	18.42%	\$34,822	\$20,230
5	-18.97%	-18.27%	\$9,013	\$17,196
6	23.01%	53.11%	\$56,265	\$21,189
7	1.84%	5.77%	\$22,783	\$25,299
8	6.94%	10.42%	\$28,490	\$22,523
9	-0.65%	2.66%	\$20,401	\$23,522
10	25.14%	30.66%	\$61,357	\$13,566
...	...	...	...	...
1,000	-5.18%	-0.91%	\$16,679	\$18,478
Mean	7.75%	11.79%	\$34,357	\$22,142
Std. Dev. (s)	13.19%	14.28%	\$21,758	\$4,765
NOBS (n)	1,000	1,000	\$1,000	\$1,000
Minimum	-27.03%	-26.65%	\$6,333	\$10,869
Maximum	53.82%	73.41%	\$182,605	\$38,901

Summary of simulation results:

Table 6: Statistical Results of Investment to be Made

Sample Results	Investment of DCA	Investment of DVA
Size (n)	1,000	1,000
Mean of total investment to be made	-\$21,000	-\$11,734
Bi-annual std dev of total investment	0.00%	\$11,072
Coefficient of variation	0.00%	-94.35%

Table 7: Statistical Results of Terminal Value

Sample Results	Terminal Value, DCA	Terminal Value, DVA
Size (n)	1,000	1,000
Mean of terminal value	\$34,357	\$22,142
Bi-annual std dev of terminal value	\$21,758	\$21,892
Coefficient of variation	\$63.33%	\$98.87%

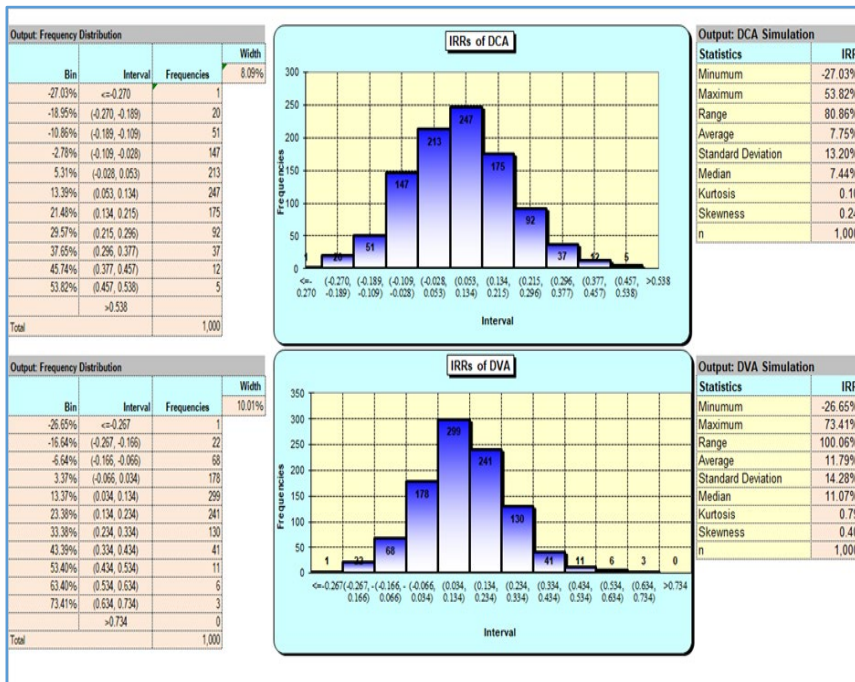
Table 8: Profitability Index

Sample Results	Terminal Value, DCA	Terminal Value, DVA
Mean of terminal value	\$34,357	\$22,142
Mean of total investment to be made	\$21.000	\$11,734
Profitabilty Index (PI)	1,64	1,89

IRR is higher in DVA method, but variance of IRR is bit higher than DCA. Coefficient of variation is lower in DVA case. Sharpe ratio shows that DVA has a higher performance than DCA case.

In addition, we have calculated profitability index without taking cost of capital into consideration, a method of comparing the profitability of two projects as in corporate finance. Since PI is higher in DVA method, the results clearly shows that DVA method is a better than that of DCA.

IRR data seems normal as shown below:

Figure 1: Distributions of DCA and DVA IRRs

We also conducted χ^2 test to determine normality of both IRR series. χ^2 results for the IRR series are presented below.

DCA case:

Table 9: Testing Normality of IRR Results: DCA Case

Arithmetic mean	0.078
Standard deviation	0.132
Sample size	1,000

Bin	Interval	Observed	Expected
-0.054	Eksi ∞ , -0.054	159	158.7
0.020	(-0.05, 0.02)	184	171.3
0.078	(0.02, 0.08)	168	170.0
0.136	(0.08, 0.14)	173	170.0
0.209	(0.14, 0.21)	162	171.3
-	0.209, Artı ∞ ,	154	158.7

χ^2	1.66
Degrees of freedom	3
p-value	0.65
Decision	Reject
Is data normal?	Yes

DVA case:

Table 10: Testing Normality of IRR Results: DVA Case

Arithmetic mean	0.118
Standard deviation	0.143
Sample size	1000

Bin	Interval	Observed	Expected
-0.025	Eksi ∞ , -0.025	160	158.7
0.055	(-0.02, 0.06)	166	171.3
0.118	(0.06, 0.12)	189	170.0
0.181	(0.12, 0.18)	176	170.0
0.261	(0.18, 0.26)	163	171.3
-	0.261, Artı ∞ ,	146	158.7

χ^2	3.93
Degrees of freedom	3
p-value	0.27
Decision	Reject
Is data normal?	Yes

Since number of observation is 1,000, sample results show a normal ditribution, and the original variance is known, we conducted z-test. The results of z-test:

Table 11: Hypothesis Testing

Test statistics (z)	-6.58
---------------------	-------

Null Hypothesis		p-value	0.05
$H_0: m_1 - m_2 =$	0	0.0000	Reject
$H_0: m_1 - m_2 \geq$	0	0.0000	Reject
$H_0: m_1 - m_2 \leq$	0	1.0000	Accept

Confidence Interval for Differences in IRR Averages							
1 - α	Confidence Interval						
95.00%	-4.04%	$\pm$	3.25%	=	(	-7.29%	, -0.80%)

DCA			
The probability that the internal rate of return is greater than zero	72.00%	$\Rightarrow$	≥ 0
The probability that the internal rate of return is less than zero	28.00%	$\Rightarrow$	< 0

DVA			
The probability that the internal rate of return is greater than zero	80.20%	$\Rightarrow$	≥ 0
The probability that the internal rate of return is less than zero	19.80%	$\Rightarrow$	< 0

The results shows that DVA produces more return than DCA and DCA produces a return less than a return in the range of -7.29%–-0.80% than DVA. Moreover, the probability of obtaining IVO more than zero percent is 80.20 percent in DVA case, whereas it is 72.00 percent in DCA case. Furthermore, Sharpe ratio is higher and coefficient of variation is lower in DVA case.

As variance increases (from 30% to 50% as in table below), the performance of DVA also incrsases as well, as shown below:

Table 12: Statistical Results of IRR: High Variance Case

Sample Results	IRR of DCA	IRR of DVA
Size (n)	1.000	1.000
Bi-annually mean of IVOs	0,53%	15,06%
Bi-annually standard deviation	21,15%	33,91%
Coefficient of variation	4008,00%	225,16%
Sharpe ratio	-9,18%	37,13%

The DVA is still a better method in terms of cefficient of variation and Sharpe ratio.

There are four simulations results below under different portfolio revision period. The assumption here is that the investor/portfolio manager may

buy new shares annually or bi-annually or quarterly or monthly. The results are shown below:

Table 13: Statistical Results of IRR on Different Revision Intervals

Statistical Results of IRR: Annual Revision Case		
Sample Results	IRR of DCA	IRR of DVA
Size (n)	1.000	1.000
Annually mean of IVOs	6,01%	10,58%
Annually standard deviation	9,29%	11,05%
Coefficient of variation	154,70%	104,44%
Sharpe ratio	10,85%	50,48%

Statistical Results of IRR: Bi-Annual Revision Case		
Sample Results	IRR of DCA	IRR of DVA
Size (n)	1.000	1.000
Bi-annually mean of IVOs	7,30%	11,67%
Bi-annually standard deviation	13,71%	15,79%
Coefficient of variation	187,85%	135,30%
Sharpe ratio	35,22%	58,27%

Statistical Results of IRR: Quarterly Revision Case		
Sample Results	IRR of DCA	IRR of DVA
Size (n)	1.000	1.000
Quarterly mean of IVOs	8,40%	12,24%
Quarterly standard deviation	19,30%	20,39%
Coefficient of variation	229,76%	166,59%
Sharpe ratio	37,16%	54,01%

Statistical Results of IRR: Monthly Revision Case		
Sample Results	IRR of DCA	IRR of DVA
Size (n)	1.000	1.000
Monthly mean of IVOs	10,80%	14,29%
Monthly standard deviation	35,80%	36,45%
Coefficient of variation	331,54%	255,02%
Sharpe ratio	29,02%	38,09%

As shown in the table above, as time interval decreases for revising the portfolio, both mean and standard deviation of DVA increases. In this case annual return will be very high. Let us look monthly results and convert the results into annual base:

$$\text{Annual mean of IVOs} = \text{Monthly mean of IVOs} \times 12$$

$$= 14.29\% \times 12 = 171,48\%$$

$$\text{Annual standard deviation} = \text{Monthly standard deviation} \times \sqrt{12}$$

$$= 36,45\% \sqrt{12} = 126,27\%$$

5. CONCLUSION

In all simulations we found the following: mean of IRRs is higher in DVA method, while variance of IRRs is bit higher than DCA. Coefficient of variation is lower in DVA case. Sharpe ratio shows that DVA has a higher performance than DCA case.

In addition, we calculated profitability index. Since PI is higher in DVA method, the results clearly shows that DVA method is better than DCA.

In bi-annual case, The results also show that DVA produces more return than DCA, DCA produces a return less than a return in the range of - 7.29%–0.80% than DVA. Moreover, the probability of obtaining IVO greater than zero percent is 80.20 percent in DVA case, whereas it is 72.00 percent in DCA case. Furthermore, Sharpe ratio is higher and coefficient of variation is lower in DVA case.

As variance of the stock return increases, the performance of DVA also increases as well. As time interval decreases for revising the portfolio, both mean and standard deviation of DVA increases. In this case annual return will be very high.

However, it's important to note that DVA requires more active management and may not be suitable for all investors. It also assumes that the investor has additional funds available to invest when the portfolio value falls below the target.

In conclusion, while both DCA and DVA are sound investment strategies, our simulation study indicates that DVA may offer higher returns assuming a bit more risk. Investors should carefully consider their risk tolerance, investment horizon, and available resources when choosing between these two approaches.

A simulation study should be carried out for other formula plans such as *Constant Value Plan* and *Constant Ratio Plan* to determine the investment performance of each.

REFERENCES

- Marshall, Paul S, (2000). A Statistical Comparison of Value Averaging vs. Dollar Cost Averaging and Random Investment Technique, *Journal of Financial and Strategic Decisions*, Volume 13 Number 1 Spring 87-99.
- Beattie, Andrew, (2024). Choosing Between Dollar-Cost and Value Averaging, [investopedia.com](https://www.investopedia.com).
- Panyagometh, Kamphol, (2013). Performance Comparison between Dollar Cost Averaging and Value Averaging Investment Strategies and the Impacts of Investment Horizon and Target Terminal Wealth, *Journal of Applied Finance & Banking*, Scienpress Ltd, vol. 3(3), 1-2.
- Marshall, Paul S., (2006). A multi-market, historical comparison of the investment returns of value averaging, dollar cost averaging and random investment techniques, *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*,
- Edleson, M.E., (1988, August). Value Averaging: A New Approach to Accumulation. *American Association of Individual Investors Journal*,. 11-14.
- Edleson, M.E., (1991). *Value Averaging: The Safe and Easy Investment Strategy*. Chicago: International Publishing Corporation.
- Sharpe, W. F. (1966). Mutual fund performance. *Journal of Business*, 119–138.
- Benninga, Simon, (2014). *Financial Modeling* 4th edition, The MIT Press, 675-698.
- Marshall, P.S., E.J. Baldwin, A Statistical Comparison of Dollar Cost Averaging and Purely Random Investment Techniques, *Journal of Financial and Strategic Decision Making*, Vol. 7, Issue 2.
- Thorley, S. (1995). The Time-Diversification Controversy, *Financial Analysts Journal*, Vol 3), 68-76.
- Širůček, Martin and Ivana Škatulárová,(2015). Application of The Value Averaging Investment Method On The US Stock Market, *Acta Universitatis Agriculturae Et Silviculturae Mendeliana Brunensi*, Vol. 63. No. 215.
- Dhar, Pranam, Sayan Banerjee, (2021). Does Value Averaging Score Over Rupee Cost Averaging? *Asia-Pacific J. Mgmt, Tech*. Volume 1(3) 29-33.

Huang, Ling, (2010). Probabilistic studies of different investment strategies.
Doctoral Dissertation in Statistics, Iowa State University.

BÖLÜM 4

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE’DE MALİ PLANLAMANIN EVRİMİ: UYUM MU, SAPMA MI?

Dr. Ayşegül GÜLLER¹

DOI: <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.18116047>

¹ aysegulguller00@gmail.com, orcid id: 0000-0002-9768-292X

1. GİRİŞ

Kamu maliyesi literatüründe mali planlama, devletin ekonomik istikrar ve mali disiplin hedeflerine ulaşmasında temel bir araç olarak öne çıkmaktadır. Avrupa Birliği (AB)'nde bu süreç, Maastricht Antlaşması ile kurumsal bir çerçeve kazanırken; Türkiye'de ise 2001 krizi sonrasında mali reformlarla yeni bir boyut kazanmıştır. Bu bölümde, AB ve Türkiye'de mali planlamanın tarihsel evrimi incelenecek, uyum ve sapma alanları tartışılacaktır.

Kamu maliyesi, devletin yalnızca gelir ve giderlerini düzenleyen bir alan değil, aynı zamanda ekonomik, toplumsal ve siyasal dengelerin kurulmasında da belirleyici bir araçtır. Bu çerçevede bütçe ve mali planlama süreçleri, modern devletlerin en kritik politika alanlarından biri haline gelmiştir. Mali planlama, salt teknik bir faaliyet olmaktan öte, devletin geleceğe dair önceliklerini, ekonomik yönelimlerini ve toplumsal tercihlerle ilişkisini görünür kılar. Musgrave (1959), devletin üç temel fonksiyonunu; tahsis (allocation), gelir dağıtımı (redistribution) ve ekonomik istikrar (stabilization) şeklinde tanımlayarak, mali planlamanın toplumsal ve ekonomik dengeyi sağlama rolünü klasik biçimde ortaya koymuştur. Bu nedenle mali planlama, iktisadi rasyonalite ile siyasal gerçeklik arasındaki kesişim noktasında yer alır.

AB deneyimi, mali planlamanın kurumsallaşmasının en çarpıcı örneklerinden birini sunmaktadır. Maastricht Antlaşması ile başlayan mali disiplin süreci, üye devletlerin sadece ulusal sınırlar içinde değil, aynı zamanda bütünleşik bir ekonomik yapı içerisinde hareket etmelerini zorunlu kılmıştır. Borç ve açık kriterleri, bütçe süreçlerinde sıkı kurallar ve şeffaf raporlama standartları, AB'nin mali planlama anlayışının temel taşlarını oluşturmuştur. Ardından gelen İstikrar ve Büyüme Paketi ile bu kurallar daha da pekiştirilmiş, özellikle küresel krizler sonrasında yapılan reformlarla AB'de mali disiplinin hem sınırları hem de esneklik noktaları yeniden tanımlanmıştır. Schick (2007) ise, bütçe-dışı (*off-budget*) harcamaların mali disiplinin zayıflamasına yol açabileceğini ve bütçeleme sürecinin kurumsal sınırlarını görünür kıldığını vurgulamaktadır. Bugün AB bütçe politikaları yalnızca mali göstergelerle sınırlı kalmamakta; yeşil dönüşüm, dijitalleşme ve toplumsal kapsayıcılık gibi yeni öncelikleri de içermektedir.

Türkiye açısından bakıldığında ise, mali planlama deneyimi tarihsel olarak farklı bir seyir izlemiştir. Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren planlı kalkınma dönemleriyle birlikte mali planlama, daha çok kalkınma hedeflerine uyumlu bir araç olarak görülmüştür. 1980 sonrası dönemde yaşanan ekonomik dönüşüm, kamu maliyesinde disiplin sorunlarını beraberinde getirmiştir. Ancak Türkiye'de mali planlamada asıl kırılma 2001 krizi sonrası gerçekleşmiş, 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (TBMM, 2003) ile bütçe sürecine kurumsal bir çerçeve kazandırılmıştır. Orta Vadeli Program araçları, AB normlarına yaklaşma çabasının yansımaları olarak görülmüştür. Bununla birlikte, Türkiye'nin siyasal ve ekonomik dalgalanmaları, mali planlamada istikrarın sürdürülebilirliği konusunda tartışmaları canlı tutmuştur (Tekin, 2017).

Bu bağlamda, AB ve Türkiye'nin mali planlama süreçlerinin karşılaştırılması, iki farklı dinamiği görünür kılmaktadır: Bir yanda mali kurallarla katı biçimde tanımlanan ve kurumsal uyum mekanizmalarıyla desteklenen AB yaklaşımı; diğer yanda dönemsel uyumlar gösterse de kurumsal zayıflıkların etkisiyle farklılaşan Türkiye deneyimi. Türkiye'nin AB'ye adaylık sürecinde mali planlama araçlarını uyarlama çabaları dikkat çekicidir, ancak bu uyarlamanın çoğu zaman kâğıt üzerinde kaldığı, uygulama aşamasında ise sapmaların daha belirgin hale geldiği görülmektedir.

Bu bölüm, söz konusu gerilimi incelemeyi amaçlamaktadır. Bir yandan AB'nin mali planlamada geldiği noktayı tarihsel bir perspektifle ortaya koyarken, diğer yandan Türkiye'nin deneyimini hem AB ile kıyaslamalı olarak hem de kendi iç dinamikleri çerçevesinde değerlendirecektir. Analiz boyunca temel sorular şunlar olacaktır: Türkiye'nin mali planlama süreci gerçekten AB standartlarına yaklaşmakta mıdır? Yoksa kurumsal yapı nedeniyle uyum yalnızca görünürde mi kalmaktadır? Küresel krizler, bu iki tarafın mali planlama anlayışını nasıl etkilemiştir?

Çalışmanın önemi, yalnızca karşılaştırmalı bir perspektif sunmasında değil, aynı zamanda mali planlamanın geleceğine dair tartışmalara katkı yapmasında yatmaktadır. Türkiye'nin önümüzdeki dönemde AB ile ekonomik ilişkilerinin yeniden tanımlandığı bir ortamda, mali planlama süreçlerindeki benzerlikler ve farklılıkların doğru tespit edilmesi, yalnızca akademik açıdan değil, aynı zamanda politika yapıcılar açısından da kritik bir gerekliliktir.

Sonuç olarak, bu bölümde mali planlamanın AB ve Türkiye bağlamındaki evrimi ele alınacak, uyum ve sapma noktaları ortaya konulacak, ayrıca geleceğe dair olası yönelimler tartışılacaktır. Böylece mali planlamanın yalnızca teknik bir süreç değil, aynı zamanda kurumsal ve toplumsal dinamiklerle şekillenen bir alan olduğu daha net biçimde görünür hale gelecektir.

2. TEORİK ÇERÇEVE

Mali planlama, modern devletlerin ekonomik hedeflerini gerçekleştirmede kullandığı temel araçlardan biri olarak literatürde geniş biçimde tartışılmıştır. Devletin kaynak tahsisi, harcama ve gelir politikalarını sistematik biçimde belirleyebilmesi, mali planlamanın merkezinde yer alır. Musgrave (1959, s. 3), kamu maliyesinin temel işlevlerini tahsis (*allocation*), gelir dağıtımı (*redistribution*) ve ekonomik istikrar (*stabilization*) olarak üç başlık altında sınıflandırmıştır; bu çerçeve, mali planlamanın hem teknik hem de sosyal boyutlarını anlamak için hâlen referans niteliğindedir. Buna göre mali planlama, yalnızca sayısal hedeflerin belirlenmesi değil, aynı zamanda toplumsal önceliklerle uyumlu kararlar alınmasını da kapsamaktadır (Auerbach, 2009: 2).

Kamu maliyesi, devletin gelir toplama, kaynak dağıtımı ve borçlanma süreçlerini kapsayan disiplin olarak tanımlanır ve mali planlama bu sürecin ayrılmaz bir parçasıdır (Bird ve Zolt, 2003: 7). Kamu maliyesi uygulamalarının etkinliği, ekonomik istikrar, gelir eşitsizliğinin azaltılması ve kamu hizmetlerinin sürdürülebilir sunumu açısından kritik öneme sahiptir (OECD, 2014: 5). Mali planlama süreçleri, bu bağlamda devletin ekonomik ve sosyal hedeflerini birbirine bağlayan bir köprü görevi görmektedir.

Devlet fonksiyonları bağlamında mali planlamanın rolü, sadece tahsis ve gelir dağılımıyla sınırlı değildir; aynı zamanda ekonomik dalgalanmaları dengelemeye yönelik politikaların geliştirilmesini de içermektedir. Tanzi ve Schuknecht (2000: 12), mali planlamanın ekonomik istikrarı sağlama işlevini vurgularken, devletlerin kriz dönemlerinde bütçe esnekliği ile disiplin arasında denge kurmak zorunda olduklarını belirtmektedir. Bu durum, mali planlamanın teknik bir süreçten ziyade politik ve toplumsal boyutlara sahip olduğunu göstermektedir.

Avrupa Birliği deneyimi, mali planlamanın kurumsal yapılarla nasıl pekiştirildiğine dair önemli bir örnek sunar. Maastricht Antlaşması ile belirlenen borç ve bütçe açığı kriterleri, üye devletlerin mali disiplini güvence altına almayı amaçlamıştır (European Commission (EC), 1992: 14). Ardından gelen İstikrar ve Büyüme Pakti, AB üye ülkelerinin mali planlama süreçlerinde uyumlu davranmalarını teşvik etmiş ve kriz dönemlerinde bu mekanizmaların sınırlarını göstermiştir (Schick, 2007: 45). AB’de mali planlamanın kurumsal boyutu, hem bütçe disiplini hem de politik esnekliği dengede tutmayı hedefleyen kapsamlı mekanizmalarla desteklenmektedir (Begg, 2007: 21).

Türkiye’de mali planlama süreci ise farklı bir tarihsel çizgi izlemiştir. Cumhuriyet’in erken dönemlerinden itibaren planlı kalkınma yaklaşımı benimsenmiş, 1980 sonrası ekonomik liberalizasyon ile birlikte mali planlamada esneklik ve reform ihtiyacı öne çıkmıştır (Önder, 2010: 25). 2001 ekonomik krizinin ardından 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, mali planlamayı kurumsallaştıran bir dönüm noktası olarak kabul edilmekte, Orta Vadeli Program (OVP) araçları, Türkiye’nin AB standartlarına uyum çabalarının pratikteki yansımalarıdır (Keser, 2012: 37). Ancak uygulamada ekonomik dalgalanmalar, uyum ile sapma arasındaki gerilimi görünür kılmaktadır.

Kurumsal uyum ve politika transferi literatürü, AB-Türkiye karşılaştırmasında önemli bir çerçeve sunmaktadır Dolowitz ve Marsh (2000: 7), politika transferini, bir ülkenin başka bir ülkenin başarılı uygulamalarını kendi kurumlarına adapte etme süreci olarak tanımlamaktadır. Türkiye’nin AB’ye adaylık sürecinde mali planlama araçlarını uyarlama çabaları, bu teorik yaklaşımın pratiğe dökülmüş örneklerindendir. Ancak ülkedeki kurumsal kapasite, siyasal irade ve toplumsal destek, transferin etkinliğini belirleyen kritik faktörlerdir (Rose, 2005: 112).

Mali disiplin ve demokratik denetim arasındaki ilişki, literatürde sürekli vurgulanan bir gerilim alanıdır. Kydland ve Prescott (1977: 487), mali kuralların katılığı ile esnek politika gerekliliği arasındaki dengeyi tartışırken, disiplinin demokratik hesap verebilirlikle çelişebileceğine dikkat çekmiştir. Bu bağlamda AB, mali kuralların uygulanmasında demokratik mekanizmaları gözetirken (European Court of Auditors, 2010: 9), Türkiye’de denetim mekanizmalarının etkinliği hâlen tartışma konusudur (Öztürk, 2014: 56).

3. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE MALİ PLANLAMANIN EVRİMİ

AB mali planlaması, Maastricht Antlaşması ile temellendirilen ve zaman içinde çeşitli reformlarla şekillenen bir yapıya sahiptir. Bu süreç, ekonomik ve parasal birliğin güçlendirilmesi amacıyla oluşturulan kurumsal çerçevelerle desteklenmiştir. AB'nin mali planlama anlayışı, ekonomik istikrarın sağlanması, sürdürülebilir büyümenin teşvik edilmesi ve mali disiplinin korunması gibi çeşitli temel hedeflere odaklanmaktadır.

3.1. Maastricht Antlaşması ve Mali Kriterler

II. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa, uğradığı siyasi ve ekonomik tahribatı gidermek ve barış ile refahı kalıcı kılmak amacıyla, savaş sonrası dönemde iktisadi ve siyasi bütünleşmeye yönelmiştir. Bu bütünleşme sürecinde ilk adım olarak ekonomik ve parasal entegrasyon benimsenmiş, bu aşama tamamlandıktan sonra siyasi bütünleşmeye geçilmiştir. Süreç, tercihli ticaret anlaşmaları, serbest ticaret bölgeleri, gümrük birliği ve ortak pazar gibi aşamalardan geçerek, 1980'lerin sonunda Avrupa Topluluğu Tek Pazar hedefine büyük ölçüde ulaşmıştır. 1987 yılında kabul edilen Avrupa Tek Senedi ile ekonomik ve parasal birlik hedefi daha da somutlaştırılmıştır. Bu kapsamda, 7 Şubat 1992'de imzalanan Maastricht Antlaşması, Birlik içinde tek para biriminin uygulanmasına yasal dayanak sağlamış ve ekonomik ile parasal birliğin tamamlanması için gereken aşamaları tarihsel olarak belirlemiştir. Antlaşma, 1 Ocak 1999 tarihini ekonomik ve parasal birliğin hayata geçirileceği tarih olarak öngörmüş ve üye ülkelerin bu tarihe kadar para politikalarını uyumlu hâle getirmeleri hedeflenmiştir.

Maastricht kriterleri, Kasım 1993 tarihinde kabul edilmiştir (Dilekli ve Yeşilkaya, 2002: 1).

Bu kriterler, üye ülkelerin mali disiplin içinde olmalarını ve ekonomik istikrarı sağlamalarını amaçlamaktadır (EC, 1992). Üye ülkelerin ekonomik ve parasal birliğe katılabilmesi için belirli şartları yerine getirmelerini gerektirmektedir. Maastricht kriterleri, enflasyon oranı, faiz oranı, bütçe açığı, devalüasyon ve kamu borcu olmak üzere beş kategori altında sınıflandırılmıştır (Dilekli ve Yeşilkaya, 2002:1-2-3):

- i. **Enflasyon oranı kriteri:** Bir ülkenin enflasyon oranı, en düşük enflasyona sahip üç üye ülkenin ortalamasından en fazla 1,5 puan yüksek olabilir.
- ii. **Faiz oranı kriteri:** Uzun vadeli devlet tahvili faizleri, en düşük enflasyona sahip ülkelerin ortalamasından maksimum 2 puan fazla olmalıdır.
- iii. **Bütçe açığı kriteri:** Genel bütçe açığı, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın (GSYH) %3'ünü aşmamalıdır.
- iv. **Kamu borcu kriteri:** Toplam kamu borcu, GSYH'nin %60'ını geçmemelidir.
- v. **Devalüasyon kriteri:** Son iki yıl içinde bir üye ülkenin para birimi, diğer üye ülkeler karşısında devalüe edilmemiş olmalıdır.

Bu kriterler doğrultusunda, ulusal maliye politikalarındaki sapmaların parasal istikrarı tehdit etmesini önlemek ve bu politikaları denetim altına almak hedeflenmiştir (Bochicchio, 2003: 11-15). Buna ek olarak, Maastricht Anlaşması ile belirlenen kriterler bütçe disiplini sınırlı bir çerçeveye oturturken, uyumun sağlanmasını garanti altına almak amacıyla 1996 yılında Avrupa Konseyi, yaptırım yetkisine sahip İstikrar ve Büyüme Pakti'nin kurulmasını kararlaştırmıştır.

3.2. İstikrar ve Büyüme Pakti (1997) ve Reformlar

Maastricht Antlaşması'nda belirtilen kriterler temel alınarak 1997 yılında yürürlüğe giren İstikrar ve Büyüme Pakti (IBP), üye devletlerin maliye politikalarının izlenmesini ve bütçe açıklarının denetimini sağlayan, Maastricht Anlaşmasıyla belirlenen kriterlere dayanılarak oluşturulmuş kapsamlı bir düzenlemeler bütünüdür (Karayazı, 2020: 63). IBP'nin temel amacı, mali disiplinin sürdürülmesidir ve üye ülkelerin bütçe açıklarını ile kamu borçlarını belirlenen sınırlar içinde tutmalarını zorunlu kılar. Aşırı bütçe açıklarının önlenmesi amacıyla pakt, iki ana bölümden oluşmaktadır: önleyici kurallar ve düzeltici kurallar. Önleyici kurallar, üye ülkelerin mali politikalarının uyumunu denetleyerek orta vadeli mali çerçeveye uygun hareket etmelerini sağlamayı hedeflerken düzeltici kurallar ise aşırı açık prosedürü kapsamında, bütçe açığı fazla olan ülkelerin gerekli düzeltici önlemleri alarak açıklarını azaltmalarını temin etmektedir.

IBP, Maastricht kriterleri çerçevesinde (%3 bütçe açığı, %60 borç oranı) orta vadeli bütçe disiplini sağlamakta, AB’de fiyat istikrarı ve sürdürülebilir büyümeyi desteklerken, aşırı bütçe açıklarını önlemeyi ve ekonomik daralmalar sırasında kurallara esneklik tanımayı amaçlamaktadır (Soukiazis ve Castro, 2003: 2). 1997 yılında uygulamaya konan IBP, yıllar içinde ortaya çıkan kısıtlılıklar doğrultusunda 2005 ve 2011’de reformlara tabi tutulmuş, bu reformlarla ekonomik yönetim ve önleyici kurallar güçlendirilmiş, küresel kriz kaynaklı eksiklikler giderilmiş, 2013’te mali gözetim ve koordinasyon artırılmış, bütçe kuralı genişletilmiş ve 2014 ile 2015 yıllarında yapılan paketlerle mali yapı güçlendirilip üye ülkeler arası iş birliği geliştirilerek kuralların esnekliği sağlanmıştır (Karayazı, 2020: 61).

1997 tarihinde yürürlüğe giren IBP’de, uygulamadaki eksikliklerin ve ekonomik şartların yol açtığı olumsuzlukların giderilmesi amacıyla zaman içerisinde çeşitli reformlara gidilmiştir. AB, farklı ekonomik ve yapısal özelliklere sahip çok sayıda ülkeden oluştuğu için entegrasyon süreci çeşitli zorluklar içermektedir; yeni üyelerin katılımıyla ekonomik koşullar değişmiş ve üye ülkeler arasındaki gelişmişlik farklılıkları belirginleşmiştir. 2005 reformu, ülkelerin özgün ekonomik ve yapısal özelliklerini dikkate alarak mali kurallara esneklik kazandırmayı ve uyumu artırmayı hedeflemiştir (EC, 2013: 9). Reformla, önleyici kurallar kapsamında denk bütçe veya bütçe fazlası hedefi belirlenmiş, nüfus ve borç oranı gibi yapısal kriterler göz önünde bulundurulmuş (EC, 2017: 12) ve üye ülkelere bütçede belirli bir güvenlik marjı sağlanmıştır (Koester vd., 2013: 6). Orta vadeli hedeflere ulaşmak için bazı yıllık kurallar uygulanmış; ekonomik genişleme dönemlerinde hedefler artırılırken, daralma dönemlerinde azaltılmıştır (EC, 2013: 10-11). Düzeltici kurallar ise aşırı açık prosedürünün işlem tarihini öteleyerek, ekonomik şok ve kamu yükü artışı durumlarında esneklik sağlamaktadır (EC, 2017: 12). Yine de 2005 reformları mali disiplinin sağlanmasında tam yeterlilik göstermemiş, 2008 finansal krizinin etkisiyle Euro Bölgesi’nde kamu maliyesi önemli ölçüde bozulmuş ve bazı ülkelerin yüksek borçları ile makroekonomik dengesizlikleri, IBP’nin eksik yönlerini açığa çıkarmıştır (Schuknecht vd., 2011: 12).

Kriz, ekonomik sistemin işleyişinde ani ve beklenmedik bir bozulma olarak tanımlanabilir. Ekonomik sistemlerin yalnızca sarsıldığı değil, aynı zamanda yeniden şekillendiği dönemlerdir. Krizler, genellikle sistemik

risklerin birikmesi sonucu ortaya çıkar ve ekonomik aktörlerin davranışlarını, devlet politikalarını ve uluslararası ilişkileri derinden etkiler (Needham & Needham, 2023: 46). Bu bağlamda, krizler sadece ekonomik değil, aynı zamanda kurumsal ve politik dönüşümlerin de tetikleyicisi olabilir. Bu dönüşüm, finansal sistemin temel yapı taşlarını, kurumsal düzenlemeleri ve politika yapıcılarının stratejik yaklaşımlarını derinden etkileyebilmektedir. 2008 Küresel Mali Krizi AB'nin mali yönetim anlayışını köklü bir biçimde dönüştürmüş; bütçe ve mali planlama süreçlerinde önemli reformlara yol açmıştır.

2007'de patlak veren ve etkisini 2008 yılından itibaren hissettiren küresel finansal krizin başlıca sebepleri 2000'li yıllardan sonra uygulanan faiz politikası, mortgage piyasasında görülen bozulmalar, risk denetiminde ve şeffaflıkta meydana gelen aksaklıklar, menkul kıymetleştirmenin ve türev ürünlerin artması sonucunda mali yapının daha riskli hale gelmesidir (Çetinkaya, 2015: 95).

2007 Kasım ayında ABD merkezli yatırım bankası *Lehman Brothers*'ın iflasını duyurmasıyla ortaya çıkan küresel finansal kriz, başta finans sektörleri olmak üzere birçok ülkeyi derinden etkilemiştir. Bu süreçte, ülkelerin bankacılık sistemleri ciddi hasar görmüş ve AB üye ülkeleri, kamu borçları, cari açıklar, ekonomik durgunluk ve yükselen işsizlik gibi çok boyutlu etkilerle karşı karşıya kalmıştır.

Kriz süreci makroekonomik değişkenler perspektifinden incelendiğinde, etkilenen ülkelerin AB'nin ekonomik standartları olan Maastricht kriterlerini karşılamakta zorlandıklarını, küresel finansal krizin Avrupa boyutuna evrilmesinde kamu borç stoklarının önemli bir kırılma noktası olarak öne çıktığını söylemek mümkündür. Ayrıca, Euro bölgesi ülkelerinde bütçe açıklarının yüksek olması sebebiyle borçlanma ihtiyacı artmış ve artan borç stoğu kırılma noktası derinleştirmiştir (Schuknecht vd., 2011: 12). Küresel çapta yaşanan resesyon sebebiyle AB üye ülkeleri bu süreçte ciddi gelir kaybı yaşamış, ekonomileri negatif büyüme göstermiştir. Dolayısıyla borç sürdürülemezliği ve bütçe açıklarının artış göstermesi, AB'nin mali planlamada koordinasyon eksikliğini ortaya koymuştur. AB, bu kriz karşısında ekonomik istikrarı korumak amacıyla çeşitli mali politikalar benimsemiştir.

Küresel kriz sonrası İBP, 2010'da yeniden gözden geçirilmiş ve 2011'de Altılı Paket (*Six Pack*) ile kapsamlı reformlar hayata geçirilmiştir. Bu paket bütçe ve ekonomi politikalarının şeffaf ve öngörülebilir gözetimini, makroekonomik dengesizliklerin izlenmesini ve kademeli yaptırımlar ile harcama çerçevesinin uygulanmasını öngörmüştür (Płóciennik, 2017: 9; EC, 2013: 14). Altılı Paket kapsamında, harcamaların potansiyel büyüme hızını aşmaması, aşırı bütçe açıklarının azaltılması ve ihtiyati veya düzeltici tedbirler aracılığıyla uyumun sağlanması hedeflenmiş, çok yıllık planlama ve raporlama standartları getirilmiştir. Ardından İkili Paket (*Two Pack*) ve Mali Antlaşma (*Fiscal Compact*) ile AB'de mali disiplin güçlendirilmiş, ulusal bütçelerde daha sıkı kurallar ve otomatik düzeltme mekanizmaları uygulanmaya başlanmıştır (Heinemann vd., 2014: 1; Puiu, 2013: 175; Haan vd., 2013: 211). 2014 ve 2015'te yapılan düzenlemelerle Altılı ve İkili Paketler gözden geçirilmiş, iş birliği artırılmış ve ekonomik döngüye duyarlı esneklikler getirilmiştir; Komisyon, orta vadeli hedeflerden sapmaları sınırlandırmış ve stratejik yatırımlar ile yapısal reformları destekleyici düzenlemeler yapmıştır (Fantacone vd., 2015: 109; EC, 2015: 4). Bu değişikliklerle İBP, mali kuralları güçlendirmiş, makroekonomik dengesizlikleri engellemeyi ve Euro Bölgesi'nde büyüme dostu mali bir duruş sağlamayı amaçlamıştır. Son olarak, kriz sonrası reformlar, İBP'nin sadece mali kuralları değil, aynı zamanda makroekonomik dengesizlikleri de kapsayan yenilikler getirdiğini göstermekte ve küresel krizin paketi konjonktüre duyarlı bir yapıya dönüştürdüğü sonucunu ortaya koymaktadır.

COVID-19 pandemisi, 21. yüzyılın en kapsamlı küresel krizlerinden biri olarak sağlık sistemlerinden ekonomiye, toplumsal yaşamdan siyasal yapılara kadar her alanda derin etkiler yaratmıştır. Bu pandemi, yalnızca küresel sağlık sistemlerini sarsmakla kalmamış, aynı zamanda ekonomik, sosyal ve siyasal yapıları da derinden etkilemiştir. 2019'un sonlarında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan bu salgın, kısa sürede küresel ölçekte bir salgına dönüşerek devletlerin kriz yönetimi kapasitelerini sınamıştır. Salgınla birlikte sağlık harcamaları, dijitalleşme süreçleri, iş gücü piyasaları ve kamu maliyesi alanlarında hızlı dönüşümler yaşanmıştır. Uluslararası tedarik zincirlerinin kırılması, üretim ve tüketim dengelerinin bozulması ve kamu maliyesinde artan baskılar, pandemi sürecini ekonomik kriz boyutuna taşımıştır. Bu bağlamda COVID-19, yalnızca bir sağlık olgusu değil, aynı zamanda

ekonomik istikrarı ve mali sürdürülebilirliği tehdit eden küresel bir şok olarak değerlendirilmelidir.

Pandemi sürecinde AB, mali koordinasyonun sağlanmasına yönelik çeşitli düzenlemeler getirmiştir. İBP, AB üye ülkelerinin istisnai durumlarda Pakt kapsamında uygun bütçe önlemleri almasına izin veren iki madde içermektedir (European Parliament (EP), 2020): İlki, “olağandışı olaylar (*unusual events clause*)” maddesi olarak bilinirken ikincisi, “genel kaçış (*general escape clause*)” maddesi olarak adlandırılmaktadır. Pandemi esnasında AB, kriz dönemlerinde üye ülkelerin borç sınırlarını ve bütçe açıklarını geçici olarak esnetmesine imkân tanıyan genel kaçış maddesini aktifleştirmiş, klasik kuralları askıya almıştır. COVID-19 sonrası artan borçlar ve yeşil dönüşüm ihtiyaçları gerekçesiyle AB, katı kuralların olduğu ve yatırım kapasitesini sınırladığı düşüncesiyle İBP mali kurallarını askıya almıştır (EP, 2020).

Avrupa Komisyonu, 2023 yılına gelindiğinde, AB mali çerçevesi kapsamında bir reform teklifi sunmuştur (EC, t.y.a): Önerilen reform, borç sürdürülebilirliğinin güçlendirilmesini, kapsayıcı büyümenin teşvikini, mali kuralların daha tutarlı ve etkili uygulanmasını ve bütçe politikalarında daha orta vadeli bir yaklaşıma ilerlemeyi amaçlamaktadır. Reform, 2024 yılında yürürlüğe girmiş ve İBP’de yapılan değişikliklerden bazıları şu şekilde özetlenebilir (EC, t.y.a):

i. Üye ülkeler, mali hedeflerini, makroekonomik dengesizlikleri gidermeye yönelik önlemleri ve öncelikli reform ve yatırımları en az dört yıllık bir süre boyunca belirleyen planlar tasarlayıp sunacaklardır. Bu planlar, Komisyon tarafından değerlendirilecek ve ortak AB kriterlerine göre Konsey tarafından onaylanacaktır.

ii. Açık ve borç kriterlerine uyumda daha uzun bir geçiş sürecine ihtiyaç duyan üye devletler için, gerekli reformların gerçekleştirilmesi koşuluyla Aşırı Açık Prosedürü²’nin azami süresi dört yıldan yedi yıla çıkarılacaktır.

iii. Kamu açığı GSYH’nın %3’ünün veya kamu borcu GSYH’nın %60’ının üzerinde olan her Üye Devlet için Komisyon, ülkeye özgü

² Aşırı Açık Prosedürü’nün (AAP) amacı, AB ülkelerinin aşırı açık ve/veya borç seviyelerini düzeltmesidir.

bir "teknik yörünge" yayınlayacaktır. Bu yörünge, borcun makul bir düşüş eğilimine girmesini veya makul seviyelerde kalmasını ve açığın orta vadede GSYH'nin %3'ünün altında kalmasını veya bu seviyenin altında kalmasını sağlamayı amaçlayacaktır. Mali, reform ve yatırım hedeflerinin tek bir orta vadeli planda birleştirilmesi, tutarlı ve akıcı bir süreç oluşturulmasına yardımcı olacaktır.

- iv. Borç sürdürülebilirliğini sağlamak için ortak güvenceler uygulanacaktır. Açık ve borç için GSYH'nin %3'ü ve %60'ı referans değerleri değişmeden kalacaktır. Kamu borcunun GSYH'ye oranı, planın kapsadığı dönemin sonunda, dönemin başlangıcından daha düşük olacaktır ve açık GSYH'nin %3'ünün üzerinde kaldığı sürece, kıstas olarak yıllık GSYH'nin en az %0,5'i oranında bir mali ayarlama uygulanacaktır.

Bu düzenlemeler, üye ülkelerin mali disiplin ile stratejik yatırım ve reform hedeflerini uyumlu bir şekilde gerçekleştirmesini sağlayarak AB düzeyinde sürdürülebilir borç yönetimi ve bütçe istikrarının güçlendirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Orta vadeli planların bütünselik yapısı ve esnek uyum mekanizmaları ise, hem ekonomik şoklara karşı dayanıklılığı artırmakta hem de mali koordinasyon ve şeffaflığı sağlamaktadır. Böylece, üye ülkelerin mali planlamaları, AB genelindeki ekonomik istikrar hedefleriyle uyumlu bir çerçevede yürütülmüş olacaktır.

3.3. Avrupa Semester Süreci ve Bütçe Denetimi

Avrupa Semester süreci (*European Semester*), AB'nin ekonomi, bütçe ve sosyal politikalarını yıllık bir döngü çerçevesinde koordineli şekilde planlaması ve denetlemesi amacıyla oluşturulmuş bir mekanizmadır (EC, t.y.b). 2008 krizi, bu uygulamaya duyulan ihtiyacı ortaya koymuştur. Süreç, 2010 yılından itibaren uygulanmakta olup dönem boyunca AB bütçe disiplini güçlendirmek, makroekonomik dengesizlikleri önlemek ve ekonomik büyümeyi destekleme amaçları taşımaktadır. Bütçe denetimi ise, bu süreçte önemli bir etken olup AB üye ülkelerin mali politikalarının AB kuralları ile ne ölçüde uyumlu olduğunu değerlendirme amacı gütmektedir. Denetim süreci, ülkelerin mali disiplin içerisinde olmalarını ve ekonomik istikrarı sağlamalarını teşvik etmektedir (EC, 2010).

AB üye devletleri, şunları içeren kapsamlı bir AB politika reformu başlatmıştır (EC, t.y.b):

- i. Avrupa İstikrar Mekanizması dâhil, mali sorunları olan üye ülkelere başa çıkmaları için yeni araçlar,
- ii. Yeniden düzenlenen İstikrar ve Büyüme Paketi vasıtasıyla ulusal bütçelerin daha güçlü mali gözetimi,
- iii. Makroekonomik Dengesizlik Prosedürü ile riskli makroekonomik gelişmelerin önüne geçmek ve düzeltebilmek için yeni araçlar,
- iv. İstihdam, sosyal ve büyüme odaklı politikaların daha güçlü koordine edilmesi,
- v. Çeşitli koordinasyon prosedürlerinin zaman çizelgelerini senkronize eden yıllık planlama döngüsüne sahip Avrupa Semester sürecinin tanıtılması.

Avrupa Semester, ulusal ekonomik, sosyal ve bütçe politikalarının ortak bir çerçevede ele alınmasını sağlayarak, daha önce ayrı yürütülen süreçleri bütünleştirmiştir. Belirli bir yıllık döngüye dayalıdır: İlk aşamada üye ülkeler ekonomik ve mali planlarını sunar ve öncelikler üzerinde uzlaşırlar. Ardından gelen ulusal dönemde ise, ülkeler özellikle gelecek yılın bütçeleriyle ilgili politikalarını uyumlu hâle getirmekle yükümlüdür. Bu süreçte Avrupa Komisyonu, sunulan taslak bütçeleri inceleyip yönlendirme sağlayarak merkezi bir rol üstlenmektedir. Öte yandan bu süreç, AB üye ülkelerin ekonomik ve mali politikalarının daha düzenli izlenmesine, ortak zorluklara yönelik koordineli adımlar atılmasına ve olası sorunlarda hızlı tepki verilmesine imkân tanımaktadır.

İlk döngü, Ocak 2011’de Avrupa Komisyonu’nun Yıllık Büyüme Araştırması ve Ortak İstihdam Raporu ile başlatılmıştır. Günümüzde ise süreç şu şekilde ilerlemektedir (EC, t.y.b): Avrupa Semester süreci, Komisyon’un Kasım ayında sunduğu sonbahar paketi ile başlar. Bu paket, Birliğin gelecek dönem için ekonomik ve sosyal önceliklerini belirlemekte, bütçe taslaklarını değerlendirmekte ve makroekonomik risklere ilişkin uyarılar içermektedir. Ocak–Mart döneminde Konsey, büyüme anketi ve uyarı raporlarını görüşerek Avro Bölgesi’ne yönelik tavsiyeleri onaylar. Aynı süreçte ortak istihdam raporu kabul edilir ve üye devletler için mali politika rehberi oluşturulur. Nisan ayında üye ülkeler, orta vadeli mali yapısal planlarını veya ilerleme raporlarını Komisyona sunar. Bu planlar borç sürdürülebilirliği, reform

öncelikleri ve yatırım stratejilerini kapsamaktadır. Mayıs'ta açıklanan bahar paketi, ülke raporları ve ülkeye özgü önerilerle birlikte üye devletlere ayrıntılı politika rehberliği sağlamaktadır. Haziran–Temmuz sürecinde Konsey, önerileri tartışıp onaylar ve resmi olarak kabul eder. Ağustos–Ekim arasında ise ülkeler bu önerileri ulusal bütçelerine ve reform programlarına entegre eder. Avro Bölgesi ülkeleri ayrıca Ekim ortasında taslak bütçelerini Komisyona iletir. Bu döngü sonunda Avrupa Dönemi tamamlanır ve sonraki yıl için yeni süreç başlar.

Tablo 1. Avrupa Semester Süreci Zaman Çizelgesi

Dönem	Aşama / Paket	İçerik ve Süreç
Kasım	Sonbahar Paketi	Komisyon'un yıllık büyüme anketi, bütçe taslaklarının değerlendirilmesi, uyarılar
Ocak – Mart	Konsey Görüşmeleri	Ortak istihdam raporu, avro bölgesi tavsiyeleri, mali politika rehberi
Nisan	Ulusal Plan Sunumları	Üye devletlerin mali/ekonomik plan ve reform programlarını Komisyona sunması
Mayıs	Bahar Paketi	Ülke raporları ve ülkeye özgü önerilerin açıklanması
Haziran – Temmuz	Konsey Onayı	Ülkeye özgü önerilerin tartışılıp kabul edilmesi
Ağustos – Ekim	Ulusal Uyum	Önerilerin ulusal bütçe ve programlara entegre edilmesi; avro bölgesi taslak bütçelerinin sunulması

Kaynak: European Commission. (t.y.b). *European Semester*. https://commission.europa.eu/business-economy-euro/european-semester_en (Erişim Tarihi: 15.09.2025).

Tablo 2. AB Bütçe Denetimi Zaman Çizelgesi

Zaman	Aşama	Sorumlu Kurum	Açıklama
Ocak–Şubat	Önceki yıl bütçe uygulamasına dair ön inceleme	Avrupa Komisyonu & Avrupa Sayıştayı	Komisyon, önceki yılın bütçe raporunu hazırlar; Sayıştay ön denetim yapmaya başlar.
Mart–Nisan	Sayıştay'ın ilk gözlemleri	Avrupa Sayıştayı	İlk bulgular Konsey ve Parlamento'ya iletilir.
Haziran–Temmuz	Raporlama süreci	Avrupa Komisyonu & Sayıştay	Komisyon, hesapları kapatır; Sayıştay denetim raporunu hazırlar.
Eylül–Ekim	Yıllık Denetim Raporu	Avrupa Sayıştayı	Önceki yıla ait harcama ve gelirlerin denetim raporu yayımlanır.
Kasım–Aralık	Discharge (İbra) hazırlığı	Avrupa Parlamentosu & Konsey	Sayıştay raporu tartışılır, Komisyon'a ibranın verilip verilmeyeceği konuşulur.
Ertesi yıl (Nisan civarı)	Discharge Kararı	Avrupa Parlamentosu	Önceki yılın bütçesi için Komisyon'a resmi olarak ibranın verilip verilmediği karara bağlanır.

Kaynak: European Parliament (EP). European Parliamentary Research Service. (2025). *Timeline For the Three Key EU Budgetary Procedures in 2025*. European Parliament. (Erişim Tarihi: 15.09.2025).

Avrupa Parlamentosu'nun *Research Service* raporuna göre, AB bütçe denetimi ve onayı süreci ise, her yıl belirli zaman dilimlerinde, Sayıştay raporlarının yayımlanması, Parlamento'nun "*discharge*" kararının alınması adımlarıyla gerçekleşmektedir (EP, 2025). Tablo 2'de, AB bütçe denetiminin zaman çizelgesi yer almaktadır. Süreçten hareketle, AB bütçe denetimi, hesap verebilirlik ve mali disiplinin sağlanmasına yönelik kurumsal bir mekanizma olarak işlemektedir.

Özetle, AB'de mali planlama ve bütçe denetimi süreçleri, yalnızca teknik bir zorunluluk değil; aynı zamanda üye devletlerin ekonomik disiplinini ve şeffaflığını güçlendiren stratejik bir araç olarak öne çıkmaktadır. Semester takvimi ve bütçe denetim mekanizmaları, AB'nin mali sorumluluk anlayışını somutlaştırırken, aynı zamanda politika yapımcıların ekonomik krizler ve belirsizlikler karşısında daha esnek ve koordineli hareket edebilmesini sağlamaktadır. Bu sistematik yaklaşım, Avrupa bütünleşmesinin sadece politik değil, finansal bir derinliği de olduğunun altını çizmektedir.

3.4. Yeşil ve Dijital Dönüşümün Bütçe Süreçlerine Girişi

Bütçe süreçleri, kamu yönetiminde kaynak tahsisi, hizmet sunumu ve politika hedeflerinin gerçekleştirilmesi açısından merkezi bir araçtır. Son dönemde gündemde olan çevre bilinci, iklim değişikliği, sürdürülebilirlik, teknolojik gelişmeler, yapay zeka ve dijitalleşme konuları, yeşil ve dijital dönüşüm kavramlarının bütçe süreçlerine entegrasyonunu kaçınılmaz kılmaktadır.

Yeşil bütçeleme kavramı, iklim ve çevre politikalarıyla uyumlu biçimde tasarlanan, kamu gelir ve giderlerinin ekolojik etkilerini dikkate alan ve çevresel performans ölçütleriyle desteklenen bir bütçeleme yaklaşımı olarak ifade edilmektedir (OECD, 2020; Bova, 2021: 1). Yeşil bütçeleme yaklaşımları ise, kamu harcamalarının ve gelirlerinin çevresel etkilerinin değerlendirilmesini; iklim değişikliğiyle mücadele ve uyum politikalarının bütçe içinde stratejik olarak yer almasını; şeffaflık, hesap verebilirlik ve paydaş katılımının sağlanmasını içermektedir (Tepekule ve Köslü, 2023: 375). Paris İklim Anlaşması ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG'ler) ile birlikte, çevresel hedeflerin bütçe sistemlerine entegrasyonu hız kazanmıştır (UNEP, 2019).

Dijital dönüşüm kavramı ise, sadece bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı değil, örgütsel yapıların, süreçlerin, hizmet sunum biçimlerinin ve kültürün teknolojik gelişmeler doğrultusunda yeniden tasarlanmasını ifade etmektedir. Bu yönü ile kavrama baktığımızda, kamu maliyesinde karar alma ve kaynak tahsis süreçlerini dönüştüren yapısal bir paradigma değişikliğini ifade etmektedir (Vial, 2019). Literatürde dijital dönüşümün tanımları değişse de ortak payda, teknolojik araçların iş yapış biçimlerini kökten değiştiren bir unsur olduğudur (Bharadwaj vd., 2013; Henriette vd., 2016). Kavram, 1990'ların sonlarında akademide kendine yer edinmiş, özellikle 2000'li yıllarda ise bilgi ekonomisinin yükselişiyle birlikte ivme kazanmıştır (Brennen ve Kreiss, 2016). AB ve OECD'nin kamu yönetimi bağlamında kavram üzerinde durması ise, 2010'lu yıllardan itibaren hız kazanmıştır. Bu süreçte dijital dönüşüm, sadece özel sektör değil, kamu maliyesi ve bütçe sistemlerinin de tartışma alanı haline gelmiştir (OECD, 2019).

Yeşil ve dijital dönüşümün bütçeleme süreçleri, Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3. Yeşil ve Dijital Dönüşümün Bütçeleme Süreçlerine Girişi

Aşama	Yeşil dönüşüm için kritik unsurlar	Dijital dönüşüm için kritik unsurlar
Planlama ve Hazırlık	-Çevresel stratejilerin, iklim politikalarının ulusal planlara dâhil edilmesi, -Yeşil önceliklerin performans ölçütlerine yansıtılması, -Yeşil bütçeleme araçlarının (yeşil etiketleme, karbon maliyeti analizi vb. geliştirilmesi (Beydemir, 2025).	-Dijital stratejilerin net tanımlanması, -Dijital yetkinliklerin ve altyapının durumu; paydaşların veri becerileri; kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesi (Doğan ve Seçkin, 2022).
Uygulama ve Tahsis	-Bütçe programlarının çevresel etkileri gözetilerek yeniden yapılandırılması, -Yeşil projelere kaynak aktarılması, -Kamu harcamalarında “çevresel etiketleme” gibi araçlarla kaynak kullanımının yönlendirilmesi (Beydemir, 2025).	-Teknoloji yatırımları için öngörülen bütçelerin artırılması -Dijital hizmet sunumunun maliyet analizi, -Bakım ve işletme maliyetlerinin planlanması, -İnsan kaynağı ve eğitim için büro bütçesinin ayrılması. (Gürakan, 2024).
İzleme, Raporlama ve Denetim	-Harcamaların çevresel performans göstergeleri ile takip edilmesi, -Yeşil bütçe etiketleme sistemleri aracılığıyla şeffaflık sağlanması, -Bağımsız denetim ve paydaşların katılımı (Beydemir, 2025).	-Dijital dönüşüm projelerinin etkisinin ölçümü ("ROI", kullanıcı memnuniyeti, hizmet erişilebilirliği gibi), -Veri toplama sistemleri; yönetim bilgi sistemleri aracılığıyla sürekli iyileştirme; uyum ve güvenlik gibi risklerin denetimi. (Şahin, 2023).

Tablo 3'ten hareketle, yeşil ve dijital dönüşümün bütçeleme süreçlerine etkisi üç aşamada belirlenmiştir:

1. **Planlama ve hazırlık:** Büyük veri, yapay zekâ ve veri analitiği araçları sayesinde kamu maliyesinde karar alma kapasitesi artmakta; politika öncelikleri daha somut verilere dayandırılmaktadır (Mergel vd., 2019).

2. **Uygulama:** Elektronik bütçe platformları ve dijital muhasebe sistemleri, kaynak tahsisini hızlandırmakta ve hata payını azaltmaktadır (Bannister ve Connolly, 2014).

3. **İzleme ve denetim:** Dijital raporlama ve açık veri uygulamaları, şeffaflık ve hesap verebilirlik boyutlarını güçlendirmektedir (Cordella ve Bonina, 2012).

Bu iki dönüşüm, bütçe süreçlerine farklı yollarla girseler de birbirini tamamlayan niteliklere sahiptir. Yeşil bütçeleme, çevresel sürdürülebilirliği maliye politikalarının merkezine alırken, dijital dönüşüm bu politikaların uygulanabilirliğini, şeffaflığını ve izlenebilirliğini artırmaktadır. Örneğin, yeşil bütçe etiketleme sistemleri ancak dijital raporlama araçlarıyla etkin biçimde yürütülebilir. Benzer şekilde, karbon ayak izi hesaplamaları ya da çevresel performans göstergeleri, dijital veri altyapısı olmadan bütçe denetiminde kullanılamaz (Janssen ve Van Der Voort, 2016).

AB'nin mali planlamasının yeşil ve dijital dönüşümle evrimi, Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. AB'nin Mali Planlamasının Yeşil ve Dijital Dönüşümle Evrimi

Evre	Özellikleri	Açıklama
Önceliklendirme ve Hedef Belirleme	Yeşil/bioçeşitlilik hedefleri, dijital stratejiler mali planlama belgelerine yansımakta, -Hedefler nicel hale gelmektedir (EC, t.y.c).	-Politika yöneliminin normatif-ideolojik yönü güçlenmekte, -Mali planlama sadece ekonomik değil, çevresel ve teknolojik vizyonla da şekillenmektedir.
Politika-Bütçe Uyumu	-Fonlar tahsis edilirken çevreci projeler ve dijital altyapı yatırımlarına bütçeden pay ayrılması, -Eski harcama kalıplarının yeniden değerlendirilmesi (EC, t.y.c).	-“ <i>Transformation budgeting</i> ” (dönüşüm bütçeleme) teorisine yakın bir yönelim: politikaların kalkınma-sürdürülebilirlik-teknoloji ekseninde yeniden yönlendirilmesi.
Performans, İzleme ve Verebilirlik	-AB projeleri; program performans raporları; iklim ve biyolojik çeşitlilik hedeflerine ulaşma göstergeleri; taahhüt temeline harcamaların dijital izlenebilirliği (EC, t.y.c).	-Siyasal ekonomi açısından mali şeffaflık ve hesap verebilirlik mekanizmaları güç kazanmakta, vatandaş, paydaş ve kurumlar arasında bilgi alışverişi artmaktadır.

Tablo 4’te yer alan aşamalar, AB’nin mali planlama sürecinin, ekonomik hedeflerin ötesine geçerek çevresel sürdürülebilirlik ve dijital dönüşümün önceliklerini nasıl entegre ettiğini göstermektedir. Önceliklendirme ve hedef belirleme adımı, AB, bütçe süreçlerini yalnızca kaynak dağılımı aracı olarak değil, uzun vadeli stratejik hedefleri yönlendiren bir araç olarak yeniden konumlandırmaktadır. Diğer aşamalarda ise, çevresel ve teknolojik vizyonla şekillenen vizyonun pratikte uygulanması mümkün kılınmaktadır. Bu evreler, AB’nin mali planlamasının sadece finansal bir kontrol mekanizması olmadığını, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma ve dijitalleşme hedeflerini bütünleştiren dinamik bir yönetim aracına dönüştüğünü göstermektedir.

4. TÜRKİYE’DE MALİ PLANLAMANIN EVRİMİ

Türkiye’de mali planlama, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ekonomik kalkınma hedefleri doğrultusunda sistematik bir yapı kazanmaya başlamıştır. Özellikle planlı ekonomi yaklaşımının ön plana çıktığı dönemlerde, bütçe süreçleri sadece devletin harcama ve gelir yönetimi aracı olmanın ötesine geçerek, kalkınma hedeflerinin yönlendirildiği stratejik bir mekanizma haline gelmiştir. Bu bağlamda mali planlama, ekonomik büyüme, istihdam yaratma ve sanayileşme gibi makro hedeflerle doğrudan ilişkilendirilmiş, dönemsel ve sektörel önceliklerin bütçeleme kararlarına yansımaları sağlanmıştır.

1960 sonrası Türkiye, ekonomik kalkınmayı planlı bir şekilde yönlendirme ihtiyacını karşılamak üzere ilk beş yıllık kalkınma planlarını hayata geçirmiştir. Bu yaklaşım, mali planlamanın yalnızca gelir ve gider dengesini gözetmekle kalmayıp, aynı zamanda kamu yatırımlarını, kamu politikalarını ve kaynak tahsisini ulusal kalkınma stratejileriyle uyumlu hale getirmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu nedenle, Türkiye’de mali planlamanın evrimini anlamak için Planlı Kalkınma Dönemi (1960–1980) kritik bir başlangıç noktası teşkil etmektedir.

4.1. Planlı Kalkınma Dönemi (1960–1980)

Türkiye’de mali planlamanın evrimi, 1960’lı yıllarda devletin ekonomideki rolünü yeniden tanımlamasıyla önemli bir dönüm noktasına ulaşmıştır. Bu dönemde, devletin ekonomiyi yönlendiren temel aktör olarak kabul edilmesi, planlı kalkınma anlayışının temelini oluşturmuştur. 1961

Anayasası ile birlikte, devletin ekonomik ve sosyal kalkınmayı planlama sorumluluğu anayasal bir yükümlülük haline gelmiş ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) 1960 yılında kurulmuş, devletin ekonomik stratejilerini belirleyen ve uygulayan ana kurum olarak, Türkiye'nin kalkınma planlarını hazırlama ve izleme görevini üstlenmiştir (Özdemir, 2013).

Planlı kalkınma döneminde, Türkiye'nin beş yıllık kalkınma planları, ekonominin çeşitli sektörlerinde hedefler belirleyerek, kaynakların etkin bir şekilde dağıtılmasını amaçlamıştır. Bu planlar, sanayileşme, altyapı yatırımları, tarımda verimlilik artışı gibi alanlarda somut hedefler koyarak, devletin ekonomiyi yönlendiren bir aktör olarak rolünü pekiştirmiştir. Ancak bu dönemde, planların uygulanmasında karşılaşılan zorluklar ve ekonomik krizler, planlı kalkınma anlayışının sorgulanmasına neden olmuştur (Bedir, 2019).

İlk plan, 1963–1967 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı idi ve öncelikli hedefleri sanayileşmeyi hızlandırmak, tarımsal üretimi modernize etmek ve altyapıyı güçlendirmektir (Bedir, 2019). Bu hedefler doğrultusunda kamu yatırımları, mali planlama aracılığıyla sektörel önceliklere göre dağıtılmıştır. Planların uygulanması sürecinde, mali planlama yalnızca merkezi bütçe aracılığıyla finansal kontrol sağlamamış; aynı zamanda ekonomik kalkınma hedeflerinin ölçülebilir ve izlenebilir hâle gelmesini sağlamıştır (Kara, 2015). Örneğin, sanayi yatırımlarına ayrılan bütçe payları ve altyapı harcamalarının yıllık gerçekleşme oranları sistematik olarak raporlanmış ve DPT bu verileri plan revizyonları için kullanmıştır (Öniş, 2011). Böylece mali planlama, ekonomi politikalarının bir yansıması olmaktan çıkarak, stratejik bir yönlendirme ve hesap verebilirlik mekanizmasına dönüşmüştür. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963–1967) genel olarak, Türkiye'nin sanayileşme sürecini hızlandırmayı, altyapı yatırımlarını artırmayı ve tarımda verimliliği yükseltmeyi amaçlamıştır. Bu hedeflere ulaşmak için kamu yatırımlarının artırılması, ithal ikameci sanayileşme stratejisinin benimsenmesi ve dışa bağımlılığın azaltılması hedeflenmiştir (Özdemir, 2013). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968–1972) ise, sanayi üretiminin artırılmasını, tarımsal üretimde verimliliğin yükseltilmesini ve dış ticaret açığının azaltılmasını hedeflemiştir. Bu hedeflere ulaşmak için kamu yatırımlarının yönlendirilmesi, özel sektörün teşvik edilmesi ve dışa bağımlılığın azaltılması stratejileri benimsenmiştir.

Son olarak Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973–1977), sanayi üretiminin artırılmasını, tarımsal üretimde verimliliğin yükseltilmesini ve dış ticaret açığının azaltılmasını hedeflemiştir. Bu hedeflere ulaşmak için kamu yatırımlarının yönlendirilmesi, özel sektörün teşvik edilmesi ve dışa bağımlılığın azaltılması stratejileri benimsenmiştir (Özdemir, 2013).

Planların uygulanması sürecinde, çeşitli sosyo-ekonomik zorluklarla karşı karşıya kalınmıştır. Özellikle, 1970’lerde yaşanan petrol krizleri, buna bağlı artan enerji maliyetleri, planların hedeflerine ulaşmasını zorlaştırmıştır. Bu dönem, Türkiye’nin ekonomik kalkınma süreci açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Beş yıllık kalkınma planları, ekonomik hedeflerin belirlenmesi ve bu hedeflere ulaşmak için gerekli stratejilerin ortaya konması açısından önemli bir araç olmuştur. Ancak, uygulama sürecindeki zorluklar, planların etkinliğini sınırlandırmıştır (Özdemir, 2013).

4.2. 1980 Sonrası Liberalizasyon ve Mali Disiplin Sorunları

1980 sonrası Türkiye, ekonomik liberalizasyon ve yapısal uyum politikaları çerçevesinde köklü bir dönüşüm sürecine girmiştir. 24 Ocak 1980 kararları ile ithal ikameci sanayileşme modeli terk edilerek ihracata dayalı büyüme stratejisine geçilmiştir; bu durum, kamu maliyesi ve mali planlama süreçlerini doğrudan etkilemiştir (Bakkal ve Susam, 2011; Öniş, 2011). Bu dönemde devletin ekonomik rolü daraltılmış, piyasa mekanizmalarının işleyişine öncelik verilmiş, ancak kamu harcamaları ve bütçe disiplini ciddi sorunlar ortaya çıkmıştır (Kara, 2015).

Liberalizasyon süreci, devletin ekonomideki müdahalesini sınırlandırırken, bütçe disiplininin korunmasını zorlaştırmıştır. Özellikle 1980–1990 döneminde mali disiplin sorunları; bütçe açıklarının artması, kamu borç stokunun yükselmesi ve faiz harcamalarının toplam bütçe içindeki payının büyümesi ile kendini göstermiştir (Bedir, 2019; Şahin, 2001). Bu durum, mali planlama süreçlerinin etkinliğini sınırlamış ve kamu kaynaklarının önceliklendirilmesinde sorunlara yol açmıştır. Kamu yatırımları, büyüme ve istihdam hedefleriyle uyumlu olarak yönlendirilmek yerine, kısa vadeli finansman ihtiyaçlarına göre şekillenmiştir (Özdemir, 2013).

Mali disiplinin sağlanamaması, 1980 sonrası dönemde bir dizi yapısal reformu gündeme getirmiştir. 1982 Anayasası ile birlikte devletin mali

yönetim sorumlulukları tanımlanmış, 1983–1988 döneminde kamu mali yönetiminin şeffaflığı ve hesap verebilirliği artırılmaya çalışılmıştır (Şahin, 2001). 1990'lı yıllarda ise Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (KMYKK) ve ulusal programlar çerçevesinde bütçe süreçlerinin performansa dayalı, izlenebilir ve disiplinli hâle getirilmesi hedeflenmiştir (Bakkal ve Susam, 2011; Kara, 2015). Bununla birlikte, kurumsal kapasite eksiklikleri ve politika uygulama zorlukları, mali disiplinin sürekli olarak sağlanmasını engellemiştir. Türkiye ekonomisinde, özellikle 1989 sonrasında, kamu kesiminin gelir-gider dengesi ciddi şekilde sarsılmıştı. Kamu açıklarının nedeni geçici ekonomik dalgalanmalar değil, yapısal ve kurumsal sorunlardı. Devlet gelirlerini artıracak sağlam bir altyapı oluşturulamamış, vergilendirilemeyen ekonomik alanları etkin ve akılcı bir şekilde kapsayacak yeni vergi düzenlemeleri hayata geçirilememiş ve mevcut vergilerin tahsilatı yeterince etkili olamamıştı. 5 Nisan kararlarından önce, ödemeler bilançosu açığı da rekor seviyeye ulaşmıştır. Mali disiplin sorunları, makroekonomik istikrar üzerinde de etkili olmuştur. Artan bütçe açıkları, dış borçlanma ihtiyacını artırmış ve Türkiye'nin döviz rezervlerini baskılamıştır (Öniş, 2011). Faiz harcamalarının yüksek payı, yatırım ve sosyal harcamaların finansmanını kısıtlamış, kamu maliyesinin uzun vadeli sürdürülebilirliğini tehdit etmiştir. Ayrıca, planlı kalkınma anlayışının terk edilmesi ve liberalizasyonun öncelenmesi, bütçe süreçlerinin stratejik bir araç olarak kullanımını sınırlamış, mali planlamayı kısa vadeli istikrar ve likidite kontrolü ile sınırlandırmıştır (Bedir, 2019).

Özetlemek gerekirse, 1980 sonrası liberalizasyon süreci, Türkiye'de mali planlamanın evriminde yeni bir aşamayı temsil eder. Piyasa öncelikli politikalar, devletin ekonomik rolünü daraltırken mali disiplin sorunlarını görünür hâle getirmiştir. Bu dönemde yapılan yapısal reformlar, mali planlamanın etkinliğini artırmayı hedeflese de, uygulamada kurumsal kapasite, bütçe açıkları ve makroekonomik şoklar nedeniyle hedeflenen disiplinin tam olarak sağlanması mümkün olmamıştır (Bakkal ve Susam, 2011; Öniş, 2011; Kara, 2015; Bedir, 2019). Dolayısıyla, 1980 sonrası dönem, Türkiye'de mali planlamanın hem liberalizasyon etkilerini hem de mali disiplinin sağlanmasındaki zorlukları anlamak açısından kritik bir dönüm noktasıdır.

4.3. 2001 Krizi ve 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu

Türkiye ekonomisi, 2000 yılında belirli bir büyüme seviyesine ulaşmış olmasına rağmen, 2000 Kasım ve 2001 Şubat dönemlerinde yaşanan mali krizlerin olumsuz etkisiyle 2001’de daralma yaşamıştır. Bu daralmanın temel nedeni, krizler sonucunda ortaya çıkan önemli sermaye çıkışı ve Türk Lirası’nın dalgalanmaya bırakılması neticesinde para biriminin değer kaybetmesidir (Korkmazer, 2018: 85). Söz konusu gelişmeler, ekonomik güven ortamını zedeleyerek iç talebin düşmesine ve dolayısıyla ekonomide daralmaya yol açmıştır. 19 Şubat 2001 tarihinde Türkiye’de sarsıcı bir gelişme yaşanmıştır. Milli Güvenlik Kurulu toplantısında dönemin Cumhurbaşkanı ile Başbakanı arasında meydana gelen gerilim, ekonomik istikrarsızlığı derinleştirmiş ve dövize olan talepte ani bir artışa yol açmıştır. Bu durum ciddi boyutlarda bir likidite krizini tetiklemiş, mali sisteme olan güvenin sarsılması, dolarizasyonun yükselmesi, ödemeler bilançosunda açığın büyümesi ve firmaların iflas kararları ile birlikte Şubat 2001 krizinin etkileri net bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Kriz aynı zamanda, Türkiye’nin mali planlama ve kamu maliyesi uygulamalarında köklü değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle banka sektörü ve bütçe disiplini açısından sistemik zafiyetleri gözler önüne sermiş, mali planlama süreçlerinin etkinliğini sorgulatmıştır (Alper ve Ünsal, 2002; Ertürk, 2007).

Bu dönemde, bütçe açıkları ve faiz harcamalarının milli gelir içindeki payı, mali disiplinin sağlanmasında önemli engeller yaratmıştır. Bu durum, bütçe hazırlık süreçlerinin, kamu yatırımlarının önceliklendirilmesinin ve mali performans ölçümünün yeniden ele alınmasını zorunlu kılmıştır (Arslan, 2003; Demir, 2010).

Aralık 2003’te yürürlüğe giren 5018 Sayılı Kanun, Türkiye’de kamu mali yönetiminde kapsamlı bir dönüşümü temsil etmektedir (Kara, 2015). Kanun ile bütçe süreçleri, performans esaslı planlama ve izleme sistemleriyle bütünleştirilmiş; mali saydamlık ve hesap verebilirlik ilkeleri hukuki çerçeveye kavuşturulmuştur. Ayrıca, iç kontrol mekanizmaları, stratejik planlama ve kamu idarelerinin sorumluluk alanlarının netleştirilmesi gibi yapısal düzenlemeler, mali disiplinin güçlendirilmesini hedeflemiştir (Özdemir, 2013; Bedir, 2019).

5018 Sayılı Kanun, Türkiye’de mali planlamanın daha stratejik ve bütüncül bir çerçevede yürütülmesini sağlamıştır. Stratejik planlar ve performans programları, bütçenin yalnızca bir harcama aracı olmasını engellemiş, mali kaynakların etkin kullanımını desteklemiştir (Kara, 2015; Özdemir, 2013). Kanun ayrıca mali denetim süreçlerini güçlendirerek, kamu kaynaklarının hem merkezi hem de yerel düzeyde etkin ve hesap verebilir şekilde kullanılmasını hedeflemiştir (Bedir, 2019; Ertürk, 2007).

Özet olarak, Şubat 2001 krizi, Türkiye’de mali planlamanın yapısal zafiyetlerini ortaya çıkarmış ve 5018 Sayılı Kanun ile köklü reformların yapılmasını tetiklemiştir. Kriz ve sonrası süreç, mali planlamanın sadece bütçe hazırlığı değil, aynı zamanda stratejik yönlendirme, performans yönetimi ve hesap verebilirlik aracı olarak önemini artırmıştır (Alper ve Ünsal, 2002; Bedir, 2019; Kara, 2015; Özdemir, 2013; Ertürk, 2007). Böylece Türkiye’de mali planlama, 2001 sonrası dönemde hem kriz öncesi uygulamaların eksiklerini gidermeyi hem de sürdürülebilir mali disiplin ve şeffaf yönetimi güçlendirmeyi hedeflemiştir.

4.4. Orta Vadeli Programların Rolü

2001 ekonomik krizinin ardından Türkiye’de kamu mali yönetimi ve mali planlama sistemlerinde önemli reformlar gerçekleştirilmiştir. Bu reformların temel araçlarından biri, Orta Vadeli Programlar (OVP) olmuştur. OVP’ler, bütçe sürecini kısa vadeli finansman kaygılarından uzaklaştırarak, orta vadeli stratejik hedefler doğrultusunda şekillendirmeyi amaçlayan mekanizmalardır (Kara, 2015; Bedir, 2019). Türkiye’de Orta Vadeli Program (OVP) uygulamaları, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle 2006 yılında başlamıştır. Bu kanunla birlikte, kamu mali yönetiminde şeffaflık, hesap verebilirlik ve sürdürülebilirlik hedeflenmiştir.

OVP, mali planların uygulanabilirliğini sağlayan araçlardır ve makroekonomik hedefleri, mali politikalar ve performans programları ile bütünleştirir (Ertürk, 2007). OVP’ler, gelir ve gider tahminlerinin yanı sıra, faiz harcamaları, borç yönetimi, kamu yatırımları ve sosyal harcamaların dengeli şekilde planlanmasını sağlamaktadır (Kara, 2015; Bedir, 2019). Bu yönüyle, OVP’ler mali disiplinin korunmasına, bütçe açığının kontrolüne ve

kamu kaynaklarının etkin kullanımına önemli katkılar sunar (Özdemir, 2013; Demir, 2010).

OVP uygulamaları, mali disiplinin sağlanması ve makroekonomik istikrarın korunması açısından kritik öneme sahiptir. Bu mekanizmalar sayesinde, hükümetler bütçe açıklarını orta vadeli perspektifle yönetebilmekte, mali kaynakların önceliklendirilmesini sağlayabilmekte ve harcama politikalarının stratejik hedeflerle uyumlu olmasını garanti edebilmektedir (Alper ve Ünsal, 2002; Ertürk, 2007). Ayrıca, OVP'ler, kamu mali yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirliği artırarak, vatandaşların ve paydaşların kamu kaynaklarının kullanımına ilişkin bilgiye erişimini güçlendirir (Kara, 2015; Bedir, 2019). Ülkemizde, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ile Hazine ve Maliye Bakanlığı iş birliği ile hazırlanan OVP'ler, üç yıllık bir perspektifle makroekonomik hedefler, mali politikalar ve öncelikli reform alanlarını belirlemektedir. Her sene güncellenerek Cumhurbaşkanlığı Kararıyla resmîyet kazanır ve kamu kurumlarının bütçe hazırlıklarında temel referans belgesi olarak kullanılmaktadır.

Türkiye'de OVP'ler, mali planlamanın etkinliğini artıran ve mali disiplin ile makroekonomik istikrarı destekleyen araçlar olarak öne çıkmaktadır. 2001 krizi sonrası dönemde hayata geçirilen OVP uygulamaları, kısa vadeli bütçe politikalarının ötesine geçerek stratejik ve performansa dayalı bir mali yönetim anlayışının yerleşmesine katkı sağlamıştır (Özdemir, 2013; Demir, 2010; Alper ve Ünsal, 2002). Dolayısıyla bu mekanizmalar, Türkiye'de kamu mali yönetiminin modernleşmesinde temel yapı taşları olarak kabul edilmektedir.

4.5. AB Uyum Sürecinde Türkiye'nin Deneyimi

Türkiye'nin AB ile uyum süreci, sadece ticaret ve siyasi ilişkilerle sınırlı kalmamış; mali planlama ve bütçe yönetimi alanlarında da kapsamlı bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. 1950'lerden itibaren Türkiye, ekonomik kalkınmayı desteklemek amacıyla devletçi ve planlı yaklaşımlar benimsemiş, 1963'te Ankara Anlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (EEC) ile resmî ekonomik ilişkilerini başlatmıştır. Bu süreç, Türkiye'nin kamu mali yönetimi ve bütçeleme uygulamalarını kademeli olarak modernize etmesini zorunlu kılmış, AB standartlarına uyum çabalarını tetiklemiştir (EC, 2024; OECD, 2005).

2001 ekonomik krizi ve IMF destekli reformlar, Türkiye’de mali planlama ve bütçe reformlarını sistematik ve yapısal bir düzeye taşımış; şeffaflık, hesap verebilirlik, dijitalleşme ve sürdürülebilirlik gibi alanlarda kritik adımlar atılmıştır. 2000’lerden itibaren kamu mali yönetimi kanunları, yeşil bütçeleme uygulamaları, dijital kamu alımları ve “Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDGs)” entegrasyonu reformları, Türkiye’nin AB müktesebatına uyum sürecinin temel taşlarını oluşturmuştur. Bu reformlar, Türkiye’nin mali disiplinini güçlendirmenin yanı sıra, bütçe süreçlerinin daha etkin, verimli ve sürdürülebilir olmasını hedeflemiştir (Birleşmiş Milletler, 2019).

Türkiye’nin AB uyum sürecinde mali planlama ve bütçeleme alanındaki reformları, Tablo 5’te, 1950’lerden günümüze dek detaylı ve kronolojik şekilde gösterilmiştir. Bu tablo, Türkiye’nin AB ile uyum sürecinde gerçekleştirdiği mali planlama ve bütçeleme reformlarını kapsamaktadır:

Tablo 5. Türkiye’nin AB Uyum Süreci

Yıl	Reform / Düzenleme	Açıklama
1950	Devletçi Kalkınma Modeli Başlangıcı	Türkiye, ithal ikamesi sanayileşme stratejisini benimseyerek devletin ekonomideki rolünü artırmıştır.
1963	Ankara Anlaşması (EEC ile Ortaklık Anlaşması)	Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu (EEC) ile ortaklık ilişkisi kurarak, kademeli bir gümrük birliği ve ekonomik entegrasyon sürecine girmiştir.
1970	Kalkınma Planları ve Kamu Mali Yönetimi	Türkiye, beş yıllık kalkınma planları ile kamu mali yönetimini planlamaya başlamış, ancak bütçe süreçleri hala merkezi ve sınırlı şeffaflıkta kalmıştır.
1980	Özelleştirme ve Liberalizasyon Başlangıcı	Türkiye, özelleştirme ve piyasa ekonomisine geçiş adımları atarak, ekonomik yapısını değiştirmeye başlamıştır.
1995	Gümrük Birliği Anlaşması	Türkiye, EEC ile Gümrük Birliği anlaşması imzalayarak, ticaret ve ekonomik ilişkilerini derinleştirmiştir.
1999	Aday Üyelik Statüsü	Türkiye, Helsinki Zirvesi’nde AB’ye aday ülke statüsü kazanmış ve müzakerelere başlama hakkı elde etmiştir.
2001	IMF ile Niyet Mektubu ve Ekonomik Reformlar	Türkiye, IMF ile anlaşma yaparak, ekonomik reformlara başlamış ve kamu mali yönetimini iyileştirmeyi hedeflemiştir.
2002	Kamu Maliyesi ve Borç Yönetimi Kanunu	Bu kanun, kamu borçlarının yönetimini düzenleyerek, şeffaflık ve sürdürülebilirlik sağlamayı amaçlamıştır.

2003	5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu	Kamu kurumlarının mali yönetimini düzenleyerek, bütçe süreçlerinin şeffaflığını ve hesap verebilirliğini artırmayı hedeflemiştir.
2005	Kamu Harcama Yönetimi Reformu	Kamu harcamalarının etkin ve verimli bir şekilde yönetilmesi amacıyla reformlar gerçekleştirilmiştir.
2010	Elektronik Kamu Alımları Platformu (EKAP)	Kamu alımlarının dijital ortamda yapılmasını sağlayarak, şeffaflık ve rekabeti artırmayı amaçlamıştır.
2013	Kamu İç Kontrol Standartları Tebliği	Kamu kurumlarında iç kontrol sistemlerinin güçlendirilmesi amacıyla standartlar belirlenmiştir.
2016	Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nda Değişiklik	Kamu mali yönetiminin etkinliğini artırmak amacıyla mevcut kanunda değişiklikler yapılmıştır.
2020	Yeşil Ekonomi ve Dijital Dönüşüm Stratejileri	Türkiye, AB ile uyumlu olarak SDG'ler kapsamında yeşil ekonomi ve dijital dönüşüm alanlarında stratejiler geliştirmeye başlamıştır.
2024	Kamu Harcama ve Yatırım Reformu Paketi	Kamu harcamalarının etkinliğini artırmak ve yatırımların verimliliğini sağlamak amacıyla reform paketi açıklanmıştır.
2025	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Entegrasyonu ve Yeşil Vergilendirme	Türkiye, SDG'leri maliye politikalarına entegre ederek, yeşil vergilendirme ve sürdürülebilir bütçe uygulamalarını hayata geçirmiştir.

Kaynak: BM (2019). *Sustainable Development Goals report 2019*. United Nations. <https://unstats.un.org/sdgs/report/2019>. Erişim Tarihi: 16.09.2025.

Türkiye’de bütçeleme sistemi, tarihsel olarak klasik/geleneksel bütçelemeden performans esaslı program bütçelemeye ve son dönemde sürdürülebilirlik odaklı uygulamalara doğru evrilmiştir. 1950’lerden itibaren devletçi ve planlı ekonomik model çerçevesinde yürütülen klasik bütçe uygulamaları, kaynak kullanımını kalem bazında takip etse de etkinlik ve sonuç odaklı değildir. 2003’te yürürlüğe giren 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile performans esaslı program bütçeleme sistemine geçilmesi, Türkiye’nin AB müktesebatına uyum, mali disiplin ve şeffaflık hedefleriyle doğrudan ilişkilidir.

Tablo 6. Türkiye’de Bütçeleme Evreleri

Dönem	Bütçeleme Sistemi	Temel Özellikler & Uygulama Alanı	Geçiş Nedeni	Avantajları	AB Uyumuyla İlişkisi
1950 1960	Klasik Bütçeleme	Önceki yıl bütçesi esas alınır, giderler ayrıntılıdır.	Basit, hızlı uygulanabilir bir sistemdir.	Kolay yönetim, basit takip.	AB ile ilişki yok, klasik devletçi bütçeleme
1960 1980	Planlı Bütçeleme Beş Yıllık Kalkınma Planları	DPT üzerinden planlama; merkezi bütçe; sınırlı şeffaflık	Ekonomik kalkınma planlaması	Kısa ve orta vadeli planlama, kaynak tahsisi	AB (EEC) ile Ankara Anlaşması sonrası uyum ihtiyacı
1980 1999	Liberalleşme	Özelleştirme ve serbest piyasa reformları; bütçeleme hâlâ klasik	Ekonomik liberalleşme ve piyasa odaklı politika	Piyasa reformlarına uyum	AB Gümrük Birliği hazırlığı, şeffaflık eksik
2000 2002	Mali Reform Adımları	IMF destekli reformlar; mali disiplin ve şeffaflık vurgusu	2001 ekonomik krizi; AB uyum müktesebatı	Kriz sonrası mali disiplin	AB müktesebatına yaklaşım hazırlığı
2003 2019	Performans Esaslı Program Bütçeleme	Harcamalar hedef ve performans göstergelerine göre planlanır; Orta Vadeli Programlar (OVP) uygulanır.	AB müktesebatına uyum, şeffaflık ve hesap verebilirlik ihtiyacı	Hesap verebilirlik, etkin kaynak kullanımı, hedef odaklı bütçeleme	AB performans esaslı bütçe ve şeffaflık standartlarıyla uyum
2020 2025	Sürdürülebilirlik Entegrasyonlu Bütçeleme	Harcamalar sürdürülebilir kalkınma hedefleri çerçevesinde planlanır; çevresel ve sosyal kriterler dâhil edilir; dijital platformlar üzerinden izlenir.	AB yeşil bütçe ve iklim hedefleri, sürdürülebilirlik, entegrasyonu	Sürdürülebilirlik, şeffaflık, dijital takip, AB uyumlu planlama	AB “green budgeting” ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile uyum

2000’li yıllardan itibaren orta vadeli programlar ve performans göstergeleriyle yürütülen bütçeleme uygulamaları, harcamaların etkinliği ve hesap verebilirliği artırmıştır. 2020’lerden itibaren sürdürülebilir kalkınma hedefleri (SDGs) ve çevresel ölçütlerin bütçeleme sürecine entegrasyonu, Türkiye’nin hem AB’nin yeşil bütçe standartlarına hem de uluslararası sürdürülebilirlik politikalarına uyumunu güçlendirmiştir. Bu dönüşüm, sadece bütçe planlamasında değil, aynı zamanda kurumsal yapı, dijitalleşme ve

denetim mekanizmaları açısından da kapsamlı bir reform sürecini ifade etmektedir (BM, 2019).

4.6. Günümüzde Mali Planlama: Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik

Türkiye’de mali planlama anlayışı, 2000’li yıllardan itibaren özellikle **5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu** ile yeniden şekillenmiş, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri kurumsal çerçeveye dâhil edilmiştir. Söz konusu kanun ile birlikte bütçe belgelerinin kamuoyuna açıklanması, faaliyet raporlarının hazırlanması, performans göstergelerinin belirlenmesi ve iç-dış denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi öngörülmüştür. Bu reformların temel amacı, mali disiplinin sağlanması kadar, vatandaşların kamu kaynaklarının nasıl kullanıldığını takip edebilmesini de mümkün kılmaktır.

4.6.1. Şeffaflık

Uluslararası Bütçe Ortaklığı’nın (*International Budget Partnership*) yayımladığı “*Open Budget Index (OBI)*” raporlarında Türkiye, 2023 yılında 64/100 puan almıştır (IBP, 2023). Merkezi hükümetin kamu kaynaklarını nasıl topladığı ve harcadığı yönündeki bilgilere kamuoyu erişimini ölçen bu rapor, sekiz temel bütçe belgesinin³ çevrimiçi erişilebilirliğini, güncelliğini ve kapsamını değerlendirmektedir ve her ülkeye 0 ila 100 arasında bir puan vermektedir. 61 ve üstü şeffaflık puanı, ülkenin bütçe konusunda bilgili bir kamuoyu tartışmasını destekleyecek yeterli materyal yayımladığını göstermektedir. Rapordan hareketle, 2012 yılında 50/100 puan alan Türkiye, 2015 yılında 44/100 puana gerilemiş, 2019 yılında 51/100; 2021 yılında ise 55/100’e yükselmiştir. Dolayısıyla Türkiye, 2023 yılı itibarıyla bütçede şeffaflık alanında 61 puanın üstüne çıkarak “yeterli şeffaflık” konumuna yükselmiştir.

IMF (*International Monetary Fund*), 2018’de yayımladığı Mali Şeffaflık El Kitabı’nda bütçe şeffaflığını tanımlayan şu altı temel ilkeye yer vermiştir (IMF, 2018: 1):

Açıklık ve Netlik: Mali raporların herkes tarafından kolayca anlaşılabilir olması, teknik karmaşıklıktan uzak hazırlanması.

Doğruluk ve Güvenilirlik: Raporların, devletin mali faaliyetlerini ve finansman yapısını gerçeğe uygun biçimde yansıtmaları.

³ Bu belgeler sırasıyla; bütçe öncesi açıklama, bütçe teklifi, yürürlüğe giren bütçe vatandaş bütçesi, yıl içi raporlar, yıl ortası değerlendirmesi, yıl sonu raporu ve denetim raporudur (IBP, 2023).

Periyodiklik: Raporların belirli ve düzenli aralıklarla yayımlanması.

Zamanında Sunum: Raporların kamuoyuna ve ilgili aktörlere gecikme olmaksızın ulaştırılması.

Kapsayıcılık/İlgi Düzeyi: Yasama organları, vatandaşlar ve piyasa aktörleri gibi paydaşların karar alma süreçlerinde ihtiyaç duyduğu bilgilerin sağlanması.

Erişilebilirlik: Kamuoyunun bu bilgilere rahatlıkla ulaşabilmesi.

Dolayısıyla bütçe şeffaflığı, hem kamu kaynaklarının etkin ve yerinde kullanımını garanti altına almakta hem de bu sürecin vatandaşlar tarafından denetlenmesine olanak tanımaktadır.

Şeffaflık, hesap verilebilirliğin temel koşullarından biri olduğu için bütçe süreçlerinde şeffaflığın artırılması, hesap verebilirliğin güçlenmesine doğrudan katkı sunmaktadır (Fox, 2007: 664). Dolayısıyla hesap verebilirliğin gerçekleşebilmesi büyük ölçüde bilgiye erişme düzeyine bağlıdır. Bütçe süreci anlaşılabilir ve kapalı biçimde yürütülürse, vatandaşlar yetkili mercilerden hesap soracak imkânâ sahip olamayacaktır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, etkili bir denetim için de şeffaflık oldukça mühimdir. Açık ve anlaşılır bir bütçe, denetimde verimliliği artırırken güçlü denetim mekanizmaları da bütçeyi daha şeffaf hale getirecek bir zemin hazırlar.

Türkiye’de 1990’lı yılların ortasından itibaren yaşanan ekonomik krizler, kamu mali yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirlik ihtiyacını gündemin ön sıralarına taşımıştır. Özellikle 1994, 1998 ve 2001 krizleri, mali disiplinin yetersizliğini ve kamu kaynaklarının etkin kullanılmadığını görünür kılmıştır. Bu dönemde IMF ve Dünya Bankası’nın yönlendirmeleriyle mali saydamlık ve bütçe şeffaflığına ilişkin yükümlülükler artmış; Türkiye’nin 1999–2004 yılları arasında IMF’ye sunduğu niyet mektuplarında bu alana dair taahhütler yer almıştır. Ayrıca AB ile bütünleşme süreci, mali yönetimde şeffaflık standartlarının yükseltilmesi için ek bir baskı unsuru oluşturmuştur (Eroğlu ve Demirbaş, 2016).

2000’li yıllarda ise bütçe şeffaflığı alanında yapısal ve hukuki bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı kapsamında hazırlanan Mali Saydamlık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, kamu mali yönetiminin yeniden yapılanmasında şeffaflık ve hesap verebilirliği temel hedeflerden biri olarak belirlemiştir (DPT, 2000). Bu sürecin en önemli dönüm noktası, 2003 yılında yürürlüğe giren 5018 Sayılı Kamu Mali

Yönetimi ve Kontrol Kanunu olmuştur. Kanunda mali saydamlık doğrudan amaç olarak tanımlanmış ve kamu kaynaklarının elde edilmesi ile kullanımında kamuoyunun bilgilendirilmesi anayasal bir ilke haline getirilmiştir. 5018 Sayılı Kanun’un yanı sıra bilgi edinme hakkı, etik kurallar, borç yönetimi ve denetim alanlarında çıkarılan çeşitli yasalar da bütçe şeffaflığını pekiştirmiştir (Akdemir, 2012: 126).

Tablo 7’de, Türkiye’deki şeffaflığa yönelik reformlar kronolojik olarak yer almaktadır.

Tablo 7. Türkiye’de Bütçe Şeffaflığına Yönelik Düzenlemeler (1990’lardan Günümüze)

Dönem	Gelişme	Açıklama
1994–2001 Krizleri	Güven bunalımı ve reform ihtiyacı	Ekonomik dalgalanmalar, vatandaş ile siyasal karar alıcılar arasında güven sorununu artırdı. Bu dönem, kamu maliyesinde şeffaflık eksikliğini görünür kıldı.
1999–2004	IMF ve Dünya Bankası etkisi	IMF ile yapılan stand-by anlaşmalarında bütçe şeffaflığını artırmaya dönük taahhütler yer aldı. Türkiye’nin IMF’ye sunduğu niyet mektuplarında açık raporlama ve mali saydamlık konuları vurgulandı.
2000 (Sekizinci BYKP)	Özel İhtisas Komisyonu Raporu	DPT tarafından hazırlanan “Kamu Mali Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması ve Mali Saydamlık” raporu, mali raporlama, hesap verme sorumluluğu ve saydamlığın güçlendirilmesini temel hedef olarak belirledi.
2002	4749 Sayılı Kanun (Kamu Finansmanı ve Borç Yönetimi)	Borçlanma ve kamu finansmanında kurallı, öngörülebilir ve şeffaf bir yapının oluşturulmasını sağladı.
2003	4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu	Vatandaşların kamu kurumlarından bilgi talep etme hakkını düzenleyerek bütçe süreçlerinin daha görünür olmasına katkı sağladı.
2003–2006	5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu	Kamu mali yönetiminin yapısal reformu niteliğindedir. Kanunun ilk maddesinde mali saydamlık doğrudan amaç olarak tanımlandı. 7. maddede kamu kaynaklarının kullanımında kamuoyunun bilgilendirilmesi zorunlu kılındı.
2004	5176 Sayılı Kanun (Kamu Görevlileri Etik Kurulu)	Kamu görevlilerinin etik ilkelere uygun davranmasını sağlayarak dolaylı yoldan şeffaflığı destekledi.
2010	6085 Sayılı Sayıştay Kanunu	Sayıştay’ın denetim kapasitesini güçlendirdi; denetim sonuçlarının kamuya açıklanmasını güvence altına aldı.
2012	6328 Sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu	Vatandaşların kamu yönetimi uygulamalarına ilişkin şikâyetlerini iletebileceği bir mekanizma oluşturarak hesap verebilirliği destekledi.
2010’lar – 2020’ler	AB uyumu ve uluslararası standartlar	AB üyelik süreci kapsamında mali raporlama ve şeffaflık konularında yükümlülükler belirdi. Ayrıca IMF ve OECD raporları, Türkiye’nin bütçe saydamlığını artırması yönünde tavsiyeler sundu.

4.6.2. Hesap Verebilirlik

Hesap verebilirlik, modern yönetim anlayışının temel taşlarından biri olarak, kurum çalışanlarının sahip oldukları yetki ve sorumlulukları kullanırken, ilgililere karşı sorumlu olmasını, eleştiri ve geri bildirimleri dikkate alarak hareket etmesini ve hatalı veya yetersiz uygulamalarda sorumluluğu üstlenmesini ifade etmektedir. Genel çerçevede hesap verebilirlik; yapılan işlemler ve alınan kararlar hakkında belirli bir mercie açıklama yükümlülüğü olarak tanımlanabilir (Mulgan, 2000: 555). Yönetim sürecinin merkezinde yer alan bu kavram, demokrasi ile bürokratik işleyişin dengelenmesinde, kamu politikalarının halkın tercihleri doğrultusunda şekillendirilmesinde ve yönetim organlarına karşı azalan güvenin yeniden tesis edilmesinde kritik bir rol oynamaktadır.

Hesap verebilirlik ilkesi, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu kapsamında yasal bir çerçeveye kavuşturulmuştur. Kanunun 1. maddesinde hesap verebilirliğin sağlanması temel amaçlardan biri olarak ifade edilmekte ve 8. madde⁴de bu sorumluluğun kapsamı detaylandırılmaktadır.

Hesap verme sorumluluğunu yapısına ve niteliğine göre ikiye ayırmak mümkündür (Kırılmaz ve Atak, 2015: 196): Yapısına göre: Dikey ve yatay hesap verebilirlik.

Dikey hesap verebilirlik, hükümetin halka seçimler, sivil toplum kuruluşları ve bağımsız medya aracılığıyla doğrudan veya dolaylı biçimde hesap vermesini ifade etmektedir. Bu mekanizma, özgür seçimler, örgütlü sivil toplum ve kamuyu bilgilendiren medya sayesinde etkinleşmektedir. Ancak tek başına yeterli olmayıp, yasama, yargı, denetim kurumları ve diğer bağımsız organlar yoluyla işleyen yatay hesap verebilirlik mekanizmalarıyla tamamlanması gerekir. Dolayısıyla, dikey ve yatay hesap verebilirlikteki dikkat çekici nokta, bilgi kavramının hem dikey hem de yatay hesap verebilirliğin merkezinde durmasıdır. Nitekim bilgi yoksa ne halk hükümeti ne de kurumlar birbirini denetleyebilir.

⁴ 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu Madde 8- “Her türlü kamu kaynağının elde edilmesi ve kullanılmasında görevli ve yetkili olanlar, kaynakların etkili, ekonomik, verimli ve hukuka uygun olarak elde edilmesinden, kullanılmasından, muhasebeleştirilmesinden, raporlanmasından ve kötüye kullanılmaması için gerekli önlemlerin alınmasından sorumludur ve yetkili kılınmış mercilere hesap vermek zorundadır.”

Niteliğine göre (Bakkal ve Kasımoğlu, t.y.): Siyasi, yönetsel, mali ve yasal hesap verebilirlik.

Siyasi hesap verebilirlik, seçimler aracılığıyla halkın temsilcileri denetlenmesine dayanırken, yönetsel hesap verebilirlik hiyerarşik ilişkiler ve iç-dış denetim mekanizmaları üzerinden işlemektedir. Mali hesap verebilirlik, kamu kaynaklarının bütçe, muhasebe ve denetim sistemleri çerçevesinde izlenmesini ifade ederken; yasal hesap verebilirlik anayasa ve mevzuata dayalı olarak yöneticilerin hukuki denetime tabi tutulmasını sağlamaktadır. Bu çerçevede niteliğine göre hesap verebilirlik sınıflandırması, demokratik yönetimin hem toplumsal hem kurumsal hem de hukuki boyutlarda işleyişini güvence altına almaktadır.

5. KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ: UYUM MU, SAPMA MI?

Türkiye'nin kamu mali yönetimi alanında AB ile ilişkileri, tarihsel süreç içerisinde hem uyum hem de sapma eğilimleriyle şekillenmiştir. 1963 Ankara Anlaşması ile başlayan ortaklık süreci, Türkiye'nin mali planlama ve bütçe disiplini AB normlarını yakalama çabasını beraberinde getirmiştir. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren şeffaflık, hesap verebilirlik, performans esaslı bütçeleme ve çok yıllık mali çerçeve gibi alanlarda gerçekleştirilen yasal reformlar, Türkiye'nin AB mali yönetim ilkeleriyle paralellik kurmaya çalıştığını göstermektedir. Bununla birlikte, Türkiye'nin AB ile mali uyum süreci tek yönlü bir ilerleme değil, aynı zamanda çeşitli dönemlerde ortaya çıkan farklılaşmaların da izlenebildiği dinamik bir süreçtir. AB, 1990'lardan itibaren mali disiplin, şeffaflık ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerini bütçe süreçlerine entegre ederken; Türkiye çoğu zaman ekonomik konjonktürün baskısı altında bu standartlardan sapmıştır (Aytaç, 2006). Özellikle kriz dönemlerinde mali kuralların gevşetilmesi, bütçe açığı ve borçlanma politikalarında artış, AB ile aradaki mesafenin açılmasına neden olmuştur. Dolayısıyla, Türkiye'nin mali yönetim süreci, hem uyumun hem de sapmanın birlikte değerlendirildiği karşılaştırmalı bir çerçevede ele alınmalıdır.

Tablo 8, 1959-2025 dönemi Türkiye-AB arasında mali planlama ve bütçe uygulamaları açısından gözlemlenen uyum ve sapmaları karşılaştırmalı olarak sunmaktadır.

Tablo 8. Türkiye – AB Mali Planlama ve Bütçe Alanında Uyum ve Sapmalar (1959–2025)

Dönem	AB'deki Gelişme	Türkiye'deki Gelişme	Uyum / Sapma Durumu
1959–1970	Avrupa Ekonomi Topluluğu (EEC) çerçevesinde mali entegrasyon ve tarımsal destek bütçeleri başlamıştır.	Türkiye 1959'da AET'ye ortaklık başvurusu yapmış, 1963 Ankara Anlaşması imzalanmıştır. DPT (1960) ile planlı döneme geçilmiştir.	Kısmi uyum: Planlama kültürü gelişmiş ama AB'deki mali entegrasyon mekanizmalarıyla doğrudan bağlantı kurulamamıştır.
1970–1980	Ortak bütçe mekanizmaları güçlenmiştir, bölgesel kalkınma fonları gündeme gelmiştir.	Katma Protokol (1970) ile entegrasyon hedefi belirlenmiş ancak siyasi ve ekonomik krizler nedeniyle ilerleme sınırlı kalmıştır. Klasik bütçe sistemi kullanılmaktaydı.	Sapma: AB'de bölgesel eşitsizliklere yönelik fon mekanizmaları gelişirken, Türkiye'de mali planlama bu araçlardan uzak kalmıştır.
1980–1995	AB'de Maastricht Antlaşması (1992), mali disiplin ve bütçe açıklarının sınırlandırılması (3% bütçe açığı, 60% borç stoku kriterleri).	Türkiye'de 1980 sonrası neoliberal dönüşüm, 1982 Anayasası'nda mali kontrol sınırlıdır. 1980'ler ve 90'larda yüksek enflasyon ve bütçe açıkları yaşanmıştır.	Sapma: AB mali disiplin kriterlerine karşı Türkiye'de mali istikrarsızlık ve popülist bütçeler vardır.
1995–2001	AB'de tek para (Euro) için mali uyum derinleşmiştir.	Türkiye AB ile Gümrük Birliği'ne girmiş (1995), ancak 1990'larda bütçe disiplinsizliği, kamu borçlanmasının artışı ve 2001 krizi yaşanmıştır.	Sapma: AB mali disiplin sağlarken Türkiye kriz yaşamıştır.
2001–2004	AB'de Lizbon Stratejisi (2000) ile büyüme ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri bütçeye entegre edilmiştir.	Türkiye'de 2001 krizi sonrası IMF programları, 2003'te 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu çıkarılmıştır.	Uyum: 5018 ile Türkiye'de şeffaflık, hesap verebilirlik, performans esaslı bütçe AB normlarına paralel hale gelmiştir.
2005–2010	AB'de mali saydamlık, performans ölçümü ve çok yıllık bütçe çerçevesi güçlenmiştir.	Türkiye'de AB müzakereleri başlamış (2005), Orta Vadeli Program (2006) ve Orta Vadeli Mali Plan (2006) uygulamaya girmiştir.	Uyum: Stratejik planlama ve çok yıllık bütçeleme AB standartlarıyla örtüşmüştür.

2010–2015	AB’de mali kriz sonrası “Avrupa Dönemi” raporlama, bağımsız mali kurullar, mali kurallar güçlenmiştir.	Türkiye’de kamu mali disiplini görece korunmuş ama bağımsız mali kural uygulanmamıştır.	Kısmi uyum: AB gibi çok yıllık çerçeve benimsenmiş, ancak mali kurallar ve bağımsız kurumlar eksik kalmıştır.
2015–2020	AB’de sürdürülebilir kalkınma hedefleri (SDGs) bütçelere entegre edilmeye başlamıştır.	Türkiye’de bütçe açığı ve borçlanma artışı yaşanmış, 2018’de Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile bütçe süreci değişmiştir.	Sapma: AB sürdürülebilirlik odaklı mali çerçeveye ilerlerken Türkiye’de bütçe süreçleri daha merkezi ve siyasi hale gelmiştir.
2020–2025	AB, “Yeşil Mutabakat” ve “Yeşil Bütçeleme” önceliklidir. SDGs entegrasyonu tamamlanmıştır.	Türkiye’de Yeşil Mutabakat Eylem Planı (2021) kabul edilmiş, fakat bütçe entegrasyonu sınırlı kalmıştır. Performans esaslı bütçe devam etmekte, 2025 itibarıyla SDGs uyumu tartışmalı bir düzeyde devam etmektedir.	Kısmi uyum: Türkiye bazı stratejik belgelerde AB ile paralellik sağlanmış ama bütçe entegrasyonu eksik kalmıştır.

Tablo 8’den hareketle, Türkiye’nin AB mali planlamasına olan uyumunun genel olarak yasal düzeyde (*5018 Sayılı Kanun, OVP, bütçe disiplininin güçlendirilmesi, stratejik planlama*) sağlandığını söylemek mümkündür. Sapma ise, daha çok uygulama aşamasında (mali disiplin, bütçe içi disiplinin zaman zaman zayıflaması, mali istikrar göstergelerinde dalgalanmalar, AB müktesebatına tam uyum sağlanamayan teknik uygulamalar ve bağımsız kurumlar) ortaya çıkmaktadır. AB’nin 2000’lerden itibaren, sürdürülebilirlik, mali kurallar ve şeffaflık yönünde geliştirdiği standartlara karşılık, Türkiye’de daha çok performans esaslı bütçeleme öne çıkmıştır.

6. SONUÇ

Türkiye’nin mali planlama ve bütçe yönetimi, tarihsel olarak belirli dönemlerde AB standartlarına uyum çabasıyla şekillenmiş, ancak tam anlamıyla bütünleşmiş bir yapıya ulaşamamıştır. Bu bağlamda, Türkiye’nin mali planlaması hibrit bir model olarak değerlendirilebilir; bazı dönemlerde

AB normlarına yakın uygulamalar görülürken, zaman zaman ekonomik ve siyasal dinamikler nedeniyle sapmalar ortaya çıkmıştır. Özellikle bütçe disiplininin güçlendirilmesi, stratejik planlama ve şeffaflık mekanizmalarının geliştirilmesi alanlarında uyum gözlemlenmiştir. Ancak, bu uyum kısmi olup, sürdürülebilir ve bütünsel bir entegrasyon için yeterli değildir.

Analiz, sapmaların çoğunlukla kurumsal ve yapısal düzeyde meydana geldiğini göstermektedir. Kurumsal düzeyde, mali planlama süreçlerinin koordinasyonu ve merkezi bütçe otoritelerinin kapasitesi sınırlı kalmıştır. Yapısal düzeyde ise, maliye politikalarının ekonomideki dalgalanmalara karşı esnekliği ve AB müktesebatına uyum sağlayacak şekilde standartlaştırılması konusunda eksiklikler görülmüştür. Bu durum, Türkiye'nin mali planlama reformlarının sadece belli alanlarda etkili olmasına ve genel uyumun sınırlı kalmasına yol açmıştır.

Türkiye'nin mali planlamasında sürdürülebilir uyumu artırmak için bir dizi politika önerisi değerlendirilebilir. Öncelikle, mali planlama süreçlerinde kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi ve bütçe otoriteleri arasındaki koordinasyonun artırılması gerekmektedir. İkincisi, orta vadeli programların uygulanmasında istikrarlı ve öngörülebilir bir yaklaşım benimsenmeli; ekonomik dalgalanmalara karşı bütçe disiplini koruyacak mekanizmalar geliştirilmelidir. Üçüncüsü, şeffaflık ve hesap verebilirlik uygulamaları, sadece yasal düzenlemelerle sınırlı kalmamalı, kamuoyu ve paydaşların etkin katılımını sağlayacak şekilde yaygınlaştırılmalıdır. Son olarak, AB müktesebatına uyum sağlamak amacıyla teknik kapasitenin artırılması ve veri tabanlı politika karar mekanizmalarının güçlendirilmesi önem arz etmektedir. Özetle, Türkiye'nin mali planlamasında görülen kısmi uyum ve yapısal sapmalar, reformların sürdürülebilirliğini ve etkinliğini sınırlamaktadır. Bu nedenle, hibrit modelin dönüştürülmesi ve AB standartlarına daha yakın, bütünsel bir mali planlama çerçevesinin oluşturulması gerekmektedir. Bu yaklaşım, hem mali disiplinin sağlanması hem de ekonomik istikrarın güçlendirilmesi açısından kritik öneme sahiptir.

KAYNAKÇA

- Akdemir, T. (2012). Kamu Mali Yönetiminde Şeffaflık Ve Hesap Verebilirlik: 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi Ve Kontrol Kanunu Çerçevesinde Bir Değerlendirme. *Maliye Dergisi*, (162), 123–142.
- Alper, C. E., ve Ünsal, Ö. (2002). Türkiye’de 2001 Krizi: Ekonomik Ve Mali Analiz. İstanbul: İktisat Yayınları.
- Arslan, C. (2003). Kamu Maliyesinde Kriz Ve Reform: Türkiye Örneği. *Maliye Dergisi*, 144, 45–62.
- Auerbach, A. J. (2009). Public finance in practice and theory. *CESifo Economic Studies*, 55(2), 1–20.
- Aytaç, D. (2006). Maastricht Antlaşması Yakınlaşma Kriterleri Çerçevesinde Bütçe Disiplini Ve Türkiye İle İlgili Bir Karşılaştırma. *Sosyoekonomi*, 14(2), 137–152.
- Bakkal, H., ve Kasımoğlu, A. (t.y.). Bütçe Sürecinde Mali Saydamlık Ve Hesap Verebilirliğin Önemi. Yalova Üniversitesi Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı.
- Bakkal, M., ve Susam, N. (2011). Değişen Devlet Anlayışının Kamu Maliyesine Yansımaları. *Avekon*. <https://www.avekon.org/papers/2776.pdf> Erişim Tarihi: 14.09.2025.
- Bannister, F., ve Connolly, R. (2014). ICT, Public Values And Transformative Government: A Framework And Programme For Research. *Government Information Quarterly*, 31(1), 119–128. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2013.06.002>. Erişim Tarihi: 14.09.2025.
- Bedir, A. (2019). Planlı Kalkınmanın Kavramsal Çerçevesi, Tarihsel Gelişimi Ve Türkiye’nin 11. Kalkınma Planı. *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 10(53), 1–20.
- Begg, I. (2007). *European Union Budgetary Policy: Theory And Practice*. Oxford University Press.
- Beydemir, M. (2025). Türkiye’de Yeşil Bütçeleme Yaklaşımının Performans Esaslı Program Bütçe Sistemiyle Entegrasyonu: Merkezi Yönetim Bütçesi Üzerinden Bir Değerlendirme. Paper presented at the 5th Bilisel International Çatalhöyük Scientific Researches Congress.

- Bharadwaj, A., El Sawy, O. A., Pavlou, P. A., Venkatraman, N. (2013). Digital Business Strategy: Toward A Next Generation of Insights. *MIS Quarterly*, 37(2), 471–482. <https://doi.org/10.25300/MISQ/2013/37:2.3>.
- Bird, R. ve Zolt, E. (2003). Introduction To Public Finance. In R. Bird & E. Zolt (Eds.), *Public Finance In Developing Countries*. Oxford University Press. 7–29.
- Birleşmiş Milletler. (2019). Sustainable Development Goals Report 2019. United Nations. <https://unstats.un.org/sdgs/report/2019> Erişim Tarihi: 16.09.2025.
- Bohicchio, G. (2003). Avrupa Birliği'nin Ekonomik ve Parasal Birlik Politikası ve Türkiye'nin Uyumu, 2003, İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayını.
- Bova, E. (2021). “How Green is Your Budget? Green Budgeting Practices in the EU”, *SUERF Policy Briefs* No:140,1- 6.
- Brennen, S., & Kreiss, D. (2016). Digitalization. In K. B. Jensen, R. T. Craig, J. D. Pooley, & E. W. Rothenbuhler (Eds.), *The International Encyclopedia of Communication Theory and Philosophy*. 556–566. <https://doi.org/10.1002/9781118766804.wbiect111>.
- Cordella, A., ve Bonina, C. M. (2012). A Public Value Perspective For ICT Enabled Public Sector Reforms: A Theoretical Reflection. *Government Information Quarterly*, 29(4), 512–520. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2012.03.004>. Erişim Tarihi: 07.09.2025.
- Çetinkaya, A. T. (2015). Euro Krizinin AB ve Türkiye Üzerindeki Etkileri: 2008 Küresel Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme. *Ufuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(7), 87-108.
- Demir, F. (2010). Kamu Mali Yönetimi Reformları Ve 5018 Sayılı Kanun. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 65(2), 115–138.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). Kamu Mali Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması Ve Mali Saydamlık Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara: DPT Yayınları.
- Dilekli, S. ve Yeşilkara, K. (2002). Maastricht Kriterleri. Avrupa Birliği İle İlişkiler Genel Müdürlüğü, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- Doğan, O., ve Seçkin, Z. (2022). An Evaluation On Digital Transformation Processes In Public And Private Universities In Turkey. In *Transversal Studies In Management And Finance*. 89–145. Iksad Publishing House.

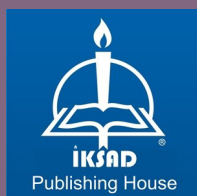
- Dolowitz, D. P., ve Marsh, D. (2000). Learning From Abroad: The Role Of Policy Transfer In Contemporary Policy-Making. *Governance*, 13(1), 5–23.
- Eroğlu, E. ve Demirbaş, T. (2016). Mali Saydamlığın Önemi Ve Türkiye’de Kamu Mali Yönetiminin Mali Saydamlık Açısından Değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 20(1), dergipark.org.tr/tr/ pub/ataunisobil/issue/24591/260360. Erişim Tarihi: 17.09.2025.
- Ertürk, K. (2007). Kamu Maliyesinde Şeffaflık Ve Hesap Verebilirlik. *Maliye ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 25–50.
- European Commission. (1992). Treaty On European Union (Maastricht Treaty). *Official Journal Of The European Communities*, 14–32.
- European Commission. (2010). The European Semester: Coordinating Economic Policies in the EU. Brussels: European Commission.
- European Commission. (2013). Building A Strengthened Fiscal Framework In TheEuropeanUnion: A Guide To The Stability And Growth Pact, *European Economy Occasional Paper 150*, 1-35.
- European Commission. (2015). Making The Best Use Of The Flexibility Within The Existing Rules Of The Stability And Growth Pact, Strasbourg, 13.1.2015 COM(2015) 12 Final Provisional.
- European Commission. (2017). Vade Mecum On The Stabilityand Growth Pact, EC Economic And Financial Affairs, Institutional Paper 052, 1-224.
- European Commission. (2024). Turkey 2024 Report. European Union. <https://commission.europa.eu/turkey-report-2024> Erişim Tarihi: 15.09.2025.
- European Commission. (t.y.a). Stability and Growth Pact. https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-and-fiscal-governance/stability-and-growth-pact_en Erişim Tarihi: 15.09.2025.
- European Commission. (t.y.b). *European Semester*. https://commission.europa.eu/business-economy-euro/european-semester_en Erişim Tarihi: 15.09.2025.
- European Commission. (t.y.c). *Green budgeting*. European Commission. from <https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu->

- budget/performance-and reporting/horizontal-priorities/green-budgeting_en Erişim Tarihi: 16.09.2025.
- European Court of Auditors. (2010). Annual Report on EU Budget Implementation. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Parliament (2020), The ‘general escape clause’ Within the Stability and Growth Pact: Fiscal Flexibility For Severe Economic Shocks.
- European Parliament. (2025) European Parliamentary Research Service. (2025). Timeline For the Three Key EU Budgetary Procedures In 2025. (Erişim Tarihi: 15.09.2025).
- Fantacone, S. vd. (2015). European Fiscal Stance: Between Rigidity And Rigid Flexibility, Italian Fiscal Policy Review, 109-122. <http://romatypress.uniroma3.it/ojs/index.php/fiscal/article/view/818/812> (Erişim Tarihi: 11.09.2025).
- Fox, J. (2007). The Uncertain Relationship Between Transparency And Accountability. Development in Practic. 17(4- 5), <https://doi.org/10.1080/09614520701469955> (04.01.2022).
- Gürakan, İ. (2024). Digital Transformation And Society 5.0: Türkiye’s Current Situation And Adaptation Process. Institute of Social Studies. <https://www.toplum.org.tr/en/digital-transformation-and-society-5-0-turkiyes-current-situation-and-adaptation-process/> (Erişim Tarihi: 11.09.2025).
- Haan, J, vd. (2013). How To Enforce Fiscal Discipline In EMU: A Proposal, Swiss Society Of Economics And Statistics, Vol. 149 (2), 205–217.
- Heinemann, F., vd. (2014). Fiscal Rules And Compliance Expectations- Evidence For The German Debt Brake, ZEW Discussion Paper No. 14-034, 1-36.
- Henriette, E., Feki, M., Boughzala, I. (2016). The Shape Of Digital Transformation: A Systematic Literature Review. In Proceedings of the 9th Mediterranean Conference on Information Systems (MCIS), 431–450.
- IMF (International Monetary Fund) (2018). Fiscal Transparency Handbook. elibrary.imf.org/doc/IMF069/24788-9781484331859/24788-9781484331859/Other_formats/Source_PDF/24788-9781484348598.pdf Erişim Tarihi: 17.09.2025.

- International Budget Partnership (IBP). (2023). Open Budget Survey 2023: Türkiye. <https://internationalbudget.org/open-budget-survey/country-results/2023/turkiye> Erişim Tarihi: 09.09.2025.
- Janssen, M., ve Van Der Voort, H. (2016). Adaptive Governance: Towards A Stable, Accountable And Responsive Government. *Government Information Quarterly*, 33(1), 1–5. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2016.02.003> Erişim Tarihi: 09.09.2025.
- Kara, R. (2015). Türkiye’de Kamu Maliyesi Ve Planlı Kalkınma Uygulamaları. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Karayazı, M. (2020). Avrupa Birliği’nde Mali Koordinasyon: İstikrar ve Büyüme Paktı ve Reformları. *Journal of Economics and Research*, 1(1), 60–72.
- Keser, A. (2012). Policy Transfer And Ethics In Turkish Public Administration. *TODAİE Review of Public Administration*, 6(4), 35–68.
- Kırılmaz, M., ve Atak, F. (2015). Kamu Mali Yönetiminde Şeffaflık Ve Hesap Verebilirlik Araçları: Faaliyet Raporları. *Ombudsman Akademik Dergisi*, 2(3), 189–217.
- Koester, G.B. vd. (2013). The New EU Fiscal Governance Framework: A Quantum Leap Or Only Small Steps Ahead?, 10th Euroframe Conference On Economic Policy Issues In The European Union, Warsaw, 1-42.
- Korkmazer, G. (2018). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) gelişimi: Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 1(2), 79–92. <https://doi.org/10.31265/dergipark.78580> Erişim Tarihi: 18.09.2025.
- Kydland, F. E., ve Prescott, E. C. (1977). Rules Rather Than Discretion: The Inconsistency Of Optimal Plans. *Journal of Political Economy*, 85(3), 473–492.
- Mergel, I., Edelmann, N., & Haug, N. (2019). Defining Digital Transformation: Results From Expert Interviews. *Government Information Quarterly*, 36(4), 101385. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2019.06.002> (Erişim Tarihi: 17.09.2025).
- Mulgan, Richard (2000), “Accountability: An Ever – Expanding Concept?”, *Public Administration*, Vol.78.

- Musgrave, R. A. (1959). *The Theory of Public Finance: A Study in Public Economy*. New York, NY: McGraw-Hill.
- Needham, C. & Needham, M. (2023). "The Global Financial Crisis During the Years 2008 and 2009," *Journal of Business Administration Research*, Journal of Business Administration Research, Sciedu Press, vol. 12(2), pages 45-53, October.
- OECD. (2005). *Reforming Turkey's Public Expenditure Management*. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/turkey/public-expenditure> Erişim Tarihi: 18.09.2025.
- OECD. (2014). *Budgeting Practices And Procedures In OECD Countries*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2019). *Digital Government Review of Sweden: Towards a Data-Driven Public Sector*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264307944-en>. (Erişim Tarihi: 17.09.2025).
- OECD. (2020). "Green Budgeting Framework", OECD Publishing.
- Önder, Z. (2010). Türkiye’de Kamu Mali Yönetimi Reformları ve 5018 Sayılı Kanun. *Maliye Dergisi*, 159, 23–48.
- Öniş, Z. (2011). *Türkiye’nin Ekonomik Kalkınma Deneyimi: Devlet, Piyasa Ve Küreselleşme*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özdemir, V. (2013). Türkiye’de Planlı Kalkınma Deneyimleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 1–25.
- Öztürk, M. (2014). Kamu Mali Yönetimi ve Denetim Mekanizmaları. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32(1), 45–70.
- Plóciennik, S. (2017). *Rebalancing The Fiscal Framework In The European Union: Perspectives Of Germany, France And Poland*, The Polish Institute Of International Affairs Reporti, 1-42.
- Puiu, C. (2013). *The Structural Deficit-A New Measure For Fiscal Discipline In The Euro Area*, The USV Annals of Economics and Public Administration, Volume 13, 2(18), 174-182.
- Rose, R. (2005). *Learning From Comparative Public Policy*. *Journal of Comparative Policy Analysis*, 7(2), 111–130.
- Schick, A. (2007). *Off-budget Expenditure: An Economic and Political Framework*. *OECD Journal on Budgeting*, 7(3), 1-32.

- Schuknecht, L. vd. (2011). The Stability And Growth Pact Crisis And Reform, European Central Bank Occasional Paper Series No. 129/September 2011. <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecbocp129.pdf> (Erişim Tarihi: 11.09.2025).
- Soukiazis, E. ve Castro, V. (2003). The Impact Of The Maastricht Criteria And The Stability And Growth Pact On Growth And Unemployment In Europe, CEUNEUROPE Discussion Paper No. 15, 1-33.
- Şahin, A. (2001). 1980 Sonrası Harcama Politikaları. XVI. Türkiye Maliye Sempozyumu, 28-31 Mayıs 2001, Celal Bayar Üniversitesi.
- Şahin, S. B. (2023). Digital Transformation Of Public Services As State Transformation: An Overview Of The Experience In Turkey During The Pandemic. *Public Money & Management*, 48(3), 191–205. <https://doi.org/10.1177/03043754231174757>. (Erişim Tarihi: 11.09.2025).
- Tanzi, V., ve Schuknecht, L. (2000). Public Spending In The 20th Century: A Global Perspective. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511625800>.
- Tekin, Ö. F. (2017). 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun Yeni Kamu Yönetimi İlkeleri Bağlamında İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 14, 199–218.
- Tepekule, U. ve Köslü, G. (2023). Yeşil bütçeleme yaklaşımı ve performans esaslı program bütçe uygulaması: Türkiye için bir değerlendirme. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (59), 373–406. <https://doi.org/10.30794/pausbed.1370791>.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM). (2003). 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu. *Resmî Gazete*, 25326, 24 Aralık 2003.
- UNEP. (2019). Green Budget Reform: An International Guide to Environmental Budgeting. United Nations Environment Programme.
- Vial, G. (2019). Understanding digital transformation: A review and a research agenda. *The Journal of Strategic Information Systems*, 28(2), 118–144. <https://doi.org/10.1016/j.jsis.2019.01.003>.

ISBN: 978-625-378-563-5